

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI ȘI
PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POS DRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI

OIPOSDRU

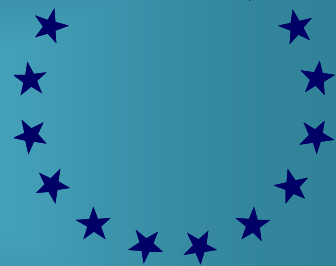
ȘCOALA NAȚIONALĂ
DE STUDII POLITICE ȘI
ADMINISTRATIVE

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Facultatea de Științe Politice

GHID DE ELABORARE A LUCRĂRII DE LICENȚĂ ȘI A DISERTAȚIEI

SNSPA

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI ȘI
PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POS DRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI

OIPOSDRU

ȘCOALA NAȚIONALĂ
DE STUDII POLITICE ȘI
ADMINISTRATIVE

Acest Ghid de elaborare a lucrării de licență și a disertației a fost realizat în cadrul programului „**Formarea și dezvoltarea aptitudinilor și interesului pentru cercetarea științifică teoretică și aplicată la nivelul studiilor de licență și masterat în domeniul științelor sociale și politice**”, realizat de SNSPA în parteneriat cu ARACIS și UEFISCSU.

Director de proiect. **Conf.dr. Cristian Pârvulescu**

Coordonare echipă de redactare: **conf. dr. Alfred Bulai**

Autori: **conf. dr. Andrei Țăranu, conf. dr. Remus Pricopie, drd. Roxana Cuciumeanu, drd. Alexandru Gabor**

Referent științific: **conf.dr. Cătălin Partenie**

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

Cuprins

Cuprins	3
Capitolul 1 Ce este o lucrare de licență sau o disertație?	7
1.1 Cele patru tipuri de competențe pe care trebuie să le certificăm prin intermediul unei lucrări academice.....	8
1.2 Cum alegem o temă de licență/disertație?	10
1.3 Cum alegem titlul pentru o lucrare de licență/disertație?	13
1.4 Ce dimensiune trebuie să aibă o lucrare de licență sau o disertație?.....	14
1.5 Cum elaborăm un plan al lucrării de licență/disertație?	15
1.6 Ce trebuie să putem dovedi prin elaborarea și prezentarea lucrării de licență/disertație?.....	16
Capitolul 2 Etapele elaborării lucrării de licență/disertație	19
2.1 Etapa I – Documentarea	19
2.1.1 Documentarea prealabilă	20
2.1.2 Identificarea principalelor abordări în analiza problematicii lucrării	21
2.1.3 Identificarea autorilor principali	22
2.1.4 Identificarea conceptelor centrale cu care se operează în cadrul abordărilor prezentate.....	23
2.1.5 Analiza etimologică a termenilor cheie	23
2.1.6 Dimensiunea istorică a analizei.....	23
2.2 Etapa a II-a - Elaborarea demersului de investigație	24
2.2.1 Formularea propriilor teze de cercetare și argumentarea lor.....	24
2.2.2 Formularea clară a obiectivelor studiului	25
2.2.3 Prezentarea conceptelor cu care operăm și definirea acestora raportat la sursele bibliografice de referință	25
2.2.4 Alegerea unei metode de elaborare a temei de cercetare	26
2.2.4.1 Abordarea explorativă	26
2.2.4.2 Abordarea descriptivă.....	26
2.2.4.3 Abordarea empirică	26
2.2.4.4 Abordarea experimentală.....	27
2.2.4.5 Abordarea comparativă	27
2.2.4.6 Abordarea istorică	28
2.2.4.7 Abordarea interpretativă	28
2.2.5 Elaborarea conținutului temei de cercetare.....	28
2.3 Etapa a III-a - Elaborarea demersului de cercetare empirică	29
2.3.1 Definirea problemei și formularea întrebărilor de cercetare.....	29
2.3.2 Definirea metodologiei de culegere și prelucrare a datelor.....	30
2.3.3 Justificarea opțiunii pentru o anumită metodă sau anumite tehnici de cercetare	30
2.3.4 Definirea ipotezelor	30
2.3.5 Operaționalizarea conceptelor	31
2.3.6 Definirea indicatorilor utilizați	31

2.3.7 Elaborarea modelului empiric/experimental	31
2.3.8 Prezentarea demersului de cercetare	31
Capitolul 3 Aspecte practice privind organizarea activităților de documentare și de elaborare a lucrării de licență/disertație	33
3.1 Cum ne planificăm activitatea?.....	33
3.2 Ordinea redactării capitolelor	34
3.3 Revizuirea textelor scrise	35
3.4 Cum prezentăm datele de cercetare?	35
3.5 Precizarea limitelor cercetării	35
3.6 Elaborarea introducerii și a încheierii lucrării	36
Capitolul 4 Redactarea lucrării de licență și a disertației	39
4.1 Stilul lucrării	39
4.2 Folosirea timpurilor verbale.....	40
4.3 Stilul propozițiilor, frazelor și paragrafelor	41
4.4 Notele de subsol și notele finale.....	41
4.5 Regulile de redactare și alegerea unui format de prezentare	41
4.6 Cum definim capitolele și structura acestora?	42
4.7 Cum și când utilizăm citate?	44
4.8 Utilizarea citatelor în limbi străine.....	45
4.9 Tipuri speciale de citat. Motto-ul.....	46
4.10 Prezentarea clasificărilor, matricelor, graficelor și tabelor	46
4.11 Bibliografia și modul ei de redactare	47
4.12 Sursele de pe internet și utilizarea lor în lucrare	48
4.13 Anexele.....	48
4.14 Structura formală a lucrării	49
Capitolul 5 Aspecte de ordin deontologic în elaborarea și redactarea lucrării de licență/disertație.....	51
5.1 Ce este deontologia?	51
5.2 Plagiatul.....	52
5.2.1.Contextele sociale relevante pentru plagiat.....	54
5.2.2. Ce sunt creațiile intelectuale originale?	55
5.2.3. Cine este autorul?	55
5.2.4. Plagiatul comparat cu încălcarea drepturilor de autor	56
5.2.5. Pași pentru evitarea plagiatului	58
5.2.6. Și totuși....„Nu am plagiat, doar m-am inspirat”	59
5.2.7. Este plagiatul un furt?	59
5.3 Prezentarea datelor despre subiecții sau instituțiile studiate.....	60
5.4 Înștiințarea și acordul subiecților studiați.....	60
Capitolul 6 Cum lucrăm cu profesorul coordonator?.....	63
6.1 Care este rolul profesorului coordonator al lucrării	63
6.2 Ce nu trebuie să așteptăm de la coordonatorul lucrării.....	63
6.3 Principii ale activității de coordonare a lucrărilor de licență și a disertațiilor	64

Capitolul 7 Evaluarea lucrărilor.....	67
7.1 Autoevaluarea lucrării.....	67
7.2 Cum se evaluează o lucrare de licență?.....	68
7.3 Care sunt itemii principali în evaluare	69
7.4 Greșeli tipice care conduc la scăderea punctajului unei lucrări	69
Capitolul 8 Susținerea publică a lucrării	71
8.1 De ce susținem public o lucrare?	71
8.2 Cum prezentăm lucrarea în fața comisiei?	71
8.3 Cum și când utilizăm materiale de sinteză pentru uzul comisiei?.....	73
8.4 Cum și când utilizăm mijloacele tehnice (multimedia) destinate prezentării tezei?	73
8.5 Care este durata prezentării unei lucrări?	74
ANEXE	77
ANEXA 1 Model de plan de licență/disertație - Copertă	77
ANEXA 2 Model de plan de licență/disertație - Pagină de titlu.....	79
ANEXA 3 Model de plan de licență/disertație Exemplu pentru lista de figuri și lista de tabele	81
ANEXA 4/1	83
Cuprins - Exemplificare pentru cazul unei teme privind aspecte ale migrației circulatorii în România după 2000	83

Capitolul 1 Ce este o lucrare de licență sau o disertație?

Orice activitate de pregătire în mediul academic trebuie să conducă în final la o serie de cunoștințe și abilități pe care studentul, indiferent de nivelul programului de studii la care se află – nivel de licență, masteral sau doctoral – trebuie să le dețină. În general, se consideră că toate aceste cunoștințe și abilități pot fi certificate prin elaborarea unei lucrări de cercetare. O astfel de lucrare, fie că este o teză de licență, o disertație sau o lucrare de doctorat, are drept scop certificarea capacităților și competențelor teoretice și de cercetare ale studentului.

Dacă scopul este același, cerințele sunt diferite pentru fiecare tip de lucrare. În prezentul ghid ne raportăm exclusiv la spațiul științelor socio-umane. În aceste domenii, abilitățile practice sunt de fapt abilități de operare cu un instrumentar metodologic de cercetare, chiar dacă aceste metode au specificitatea lor în funcție de fiecare din disciplinele care se încadrează în orizontul socio-uman.

Lucrarea de licență, disertația sau teza de doctorat trebuie să reflecte atât capacitățile autorului de a analiza, filtra și de a se raporta critic la lucrările științifice din domeniul de studiu de interes, cât și capacitatea de a elabora propria lucrare științifică, lucrare care trebuie să se bazeze atât pe dimensiunea teoretică a spațiului disciplinar de referință, cât și pe cea metodologică, fie că este vorba de construcția teoretică ca atare, fie că este vorba de culegerea de date, prelucrarea sau interpretarea lor.

În orice astfel de lucrare nu se urmărește doar componenta de elaborare, ci și cea de argumentare a tezelor relevante pe care aceasta le conține. Din acest motiv, atât lucrarea de licență, cât și cea de disertație sunt susținute public. Aceasta înseamnă că certificarea calității academice a muncii depuse trebuie să se realizeze într-un cadru formal definit la nivelul unei comunități științifice. Tocmai din acest motiv, lucrarea trebuie susținută în fața unei comisii, a unui corp de experți care în mod necesar dezbat ideile propuse de autor.

Capacitatea de muncă intelectuală și competențele pe care le certifică lucrarea include și dialogul pe care autorul/autoarea trebuie să-l susțină cu membrii comisiei de

examen sau pur și simplu cu alți membri ai comunității științifice. Abilitățile unui specialist privesc inclusiv capacitatea de argumentare publică a propriilor teze, abilitatea de a dialoga academic asupra unor subiecte de cercetare. Din acest motiv, orice student nu doar că trebuie să își poată prezenta lucrarea oral la fel de bine, cu același stil și cu aceeași disponibilitate pe care o demonstrează în scris.

Acest dialog academic nu este neapărat unul de echilibru, dat fiind că membrii comisiei de licență sau disertație mai degrabă pun întrebări decât furnizează răspunsuri sau puncte de vedere proprii, dar acest aspect ține de un specific firesc al primelor dialoguri academice pentru noii veniți în comunitatea științifică.

1.1 Cele patru tipuri de competențe pe care trebuie să le certificăm prin intermediul unei lucrări academice

Trebuie să înțelegem faptul că, în esență, o lucrare de licență, o disertație sau o teză de doctorat urmărește să certifice patru mari tipuri de competențe pe care autorul/autoarea le-a dobândit pe parcursul pregătirii sale. Acestea se referă la:

- cunoașterea problematicii generale căreia îi este circumscrisă tema de cercetare;
- capacitatea de a elabora propriul demers de analiză și cercetare a unei anumite teme în domeniul ales;
- capacitatea de a susține o anumită teză printr-un argument sau o demonstrație, aceasta fiind un obiectiv major al oricărei lucrări;
- capacitatea de a aborda empiric (atunci când se poate) problematica vizată prin definirea unui design metodologic viabil pentru analiza temei.

Evident, această ultimă cerință este valabilă doar pentru acele teme care se pretează la o abordare empirică. Spre exemplu, dacă un student elaborează o lucrare despre conceptul de *anomie* la Emile Durkheim, este desigur greu de crezut că o astfel de lucrare ar putea avea o componentă empirică.

În domeniul științelor socio-umane, politice, ca și în cel al comunicării, multe teme de cercetare au o dimensiune empirică.

Dacă vrem să simplificăm aceste obiective, le putem reduce la patru întrebări:

1. Ce știu despre ce au scris alții în acest domeniu?

2. Ce pot să spun eu privitor la problematica studiată?
3. Cum pot să argumentez propria teză ?
4. Cum pot, eventual, să studiez empiric această problematică?

Aceste patru mari obiective ale unei lucrări alcătuiesc, de regulă, părțile principale ale unei lucrări de licență/disertație:

1. o parte teoretică în care se prezintă succint, într-un discurs logic și critic, principalele contribuții teoretice și empirice pe care diverși autori le-au adus domeniului studiat;
2. o parte teoretică în care se particularizează demersul de investigație la o problemă sau un subiect particular în care autorul/autoarea propune propriul demers de investigație;
3. prezentarea tezei centrale și a modului cum ea este demonstrată;
4. o parte empirică (pentru temele care se pretează la abordări empirice) în care autorul propune un demers concret de cercetare, respectiv un design metodologic de investigație a unei teme particulare.

În funcție de natura disciplinei, de specificul temei de cercetare, de tipul de lucrare propusă, este posibil ca diversele părți constitutive să fie cuprinse într-unul sau mai multe capitole.

Ponderea acestor părți variază în funcție de nivelul programului de studiu la care se află autorul: de licență, masteral sau doctoral. Într-o lucrare de licență, prima parte de prezentare a domeniului de studiu este mai consistentă, fiind desigur prima dintre competențele pe care trebuie să le dovedească un absolvent al programului de licență. Într-o lucrare de disertație, ponderea componentei a doua, a demersului personalizat de cercetare, este mai importantă, în timp ce ponderea primei componente, evident, este mai ponderată; în cazul unei teze de doctorat componenta proprie de cercetare este mai importantă; în toate cazurile, *demonstratia* tezei este fundamentală.

Acest ghid se concentrează prioritar însă asupra lucrărilor de licență și a disertațiilor.

1.2 Cum alegem o temă de licență/disertație?

Cum alegem o temă de cercetare pentru lucrarea noastră? În practică, cel mai adesea, studenții se raportează la diverse lucrări pe care le-au elaborat în decursul pregătirii anilor la diverse discipline, încercând în primă instanță un anumit gen de extindere a unei astfel de lucrări. Ideea în sine nu este chiar cea mai fericită pentru că demersul de elaborare a unei lucrări de seminar și cel de elaborare a unei lucrări de licență sau, și mai mult, a unei disertații, nu sunt chiar asemănătoare, așa cum o să vedem.

Înainte de toate este extrem de important ca studentul să știe în ce disciplină se încadrează lucrarea sa: științe politice, filozofie politică, sociologie, antropologie, relații internaționale, istorie etc. Fiecare disciplină are propriul ei cod terminologic și, prin urmare, limbajul și sistemul conceptual utilizat în lucrare trebuie să fie unul specific disciplinei respective.

De asemenea, studentul trebuie să realizeze că lucrarea lui nu este o lucrare jurnalistică, ci una academică. Într-o lucrare academică este important ce teză anume poate demonstra autorul și nu ce crede autorul despre un anumit subiect sau ce recomandări ar avea el în privința unei probleme particulare.

Pentru a se familiariza cu stilul academic al disciplinei, studentul trebuie să citească articole științifice, corespunzătoare arealului disciplinar în care se încadrează propriul demers. Articolele prezente în bazele *J-Stor* sau *Ebsco* vă este foarte utilă în acest sens.

Recomandarea noastră este ca în alegerea unei teme de licență, studentul sau viitorul absolvent să ia în considerație câteva aspecte:

- a. interesul anterior demonstrat pentru problematica delimitată avută în vedere;
- b. competențele de operare cu instrumentarul metodologic aplicat problemei de cercetare;
- c. capacitatea coordonatorului de licență de a coordona tema respectivă;
- d. utilitatea temei de cercetare pentru perspective viitoare de cercetare post-universitare;
- e. absența unor abordări sau cercetări de tipul celei propuse în lucrarea de licență;
- f. relevanța cercetării pentru problemele de interes public;
- g. folosul cercetării pentru decidenți din sfera politicilor publice din sectorul public și/sau nonguvernamental.

În cele ce urmează vom prezenta detaliat fiecare dintre aceste aspecte care structurează orice demers de alegere a unei teme de licență sau disertație, astfel:

- a. **Interesele proprii de cercetare certificate deja prin deținerea unor informații și competențe pentru anumite domenii.** Este bine să țineți cont de faptul că alegerea unei problematice anume față de care dețineți deja suficiente informații vă ușurează munca. Nu este recomandabil să vă alegeți o temă de cercetare față de care nu aveți informații sau cunoștințe prealabile suficient structurate. Aceasta nu pentru că nu ați avea timp să cuprindeți bibliografia unui întreg domeniu, deși și aceasta ar putea fi o problemă, ci mai ales pentru că puteți descoperi că tematica pe care v-ați propus-o este una puțin interesantă sau poate mult prea dificilă pentru dumneavoastră. Dacă, spre exemplu, studiați științele comunicării și ați auzit de un domeniu special de cercetare care ține, de exemplu, de studiul rețelelor neuronale sau de modelarea matematică a proceselor de comunicare, iar dumneavoastră aveți puține informații despre aceste domenii, nu este preferabil să abordați la licență (sau la masterat) un astfel de univers tematic. Cu alte cuvinte, este util să aprofundați o problemă și nu să începeți studiul ei într-o lucrare de licență sau de disertație. Teoretic, ați avut timp suficient în facultate pentru a descoperi multiple domenii, teme și subiecte de cercetare pentru a le aprofunda.
- b. **Este util să vă raportați la perspectiva unei continuități.** Cu alte cuvinte, chiar dacă vă alegeți o temă de licență, trebuie să vă gândiți că în eventualitatea în care doriți să continuați pregătirea cu studii de masterat, ar fi bine ca tema aleasă să poată fi continuată sau dezvoltată într-un program viitor. Cunoașterea ca și formarea profesională sunt procese acumulative, deci este bine să încercați să construiți pe aceeași platformă cât mai mult timp decât să deschideți permanent noi orizonturi, luând-o mai mult sau mai puțin mereu aproape de la zero.
- c. **Este util să vă raportați și la piața muncii.** Este bine să luați în calcul și acest lucru atunci când vă alegeți o temă de lucrare; pregătirea intensă din cadrul stagiului de elaborare a lucrării în mod cert vă va consolida competențele și cunoștințele în

arealul tematic respectiv, lucru care poate să vă fie extrem de util într-un viitor loc de muncă.

- d. **Țineți cont și de recomandările profesorului coordonator**, în măsura în care ați ales deja unul. Desigur și acesta este subiect al unei opțiuni, dumneavoastră sunteți cei care trebuie să vă alegeți un coordonator al lucrării sau un îndrumător. Alegerea acestuia se face, desigur, în funcție de istoria pe care o aveți în facultate, de factori subiectivi, dar înainte de toate trebuie să o faceți în funcție de domeniul de expertiză pe care cadrul didactic respectiv îl deține în domeniul larg în care veți lucra. Alegerea unei teme concrete poate fi ușurată de către un profesor, dar nu este bine să lăsați acest lucru exclusiv în sarcina acestuia. Este posibil ca tema pe care acesta v-o sugerează să nu corespundă întru totul dorințelor și abilităților dumneavoastră.
- e. **Țineți cont de posibilitățile dumneavoastră de cercetare și de timpul real de lucru pe care îl aveți**. Trebuie să fiți realiști și să vă propuneți un demers care să fie dimensionat la posibilitățile și la registrul de timp disponibil pentru o lucrare. De multe ori ambițiile tematice ale absolvenților exced posibilitățile reale de elaborare. De exemplu este dificil de făcut o analiză critică a conceptului de *acțiune socială* în sociologie, dat fiind volumul uriaș de informație și atunci probabil că este mai util să vă circumscrieți tema la un autor, o paradigmă, la un caz special relevant într-un anumit context. La fel, nu trebuie, la nivelul cercetării empirice, să vă propuneți ceea ce nu puteți realiza. Nu vă propuneți în domeniul social sau politic un sondaj național pentru că nu vă dă nimeni bani ca să îl și puteți derula; sau: nu vă propuneți demersuri care implică nu doar costuri mari, ci și un instrumentar la care nu aveți acces.
- f. **Țineți cont de faptul că partea de cercetare empirică în cazul licenței este demonstrativă și nu constitutivă**. Altfel spus, dacă la doctorat elementul fundamental este demersul propriu de investigație, indiferent de metodologia utilizată, la o lucrare de licență partea empirică are mai degrabă un rol demonstrativ în care faceți proba că știți să operați cu metode de cercetare, dar nu este necesar ca întreaga teză să se fundamenteze pe acest demers.

1.3 Cum alegem titlul pentru o lucrare de licență/disertație?

Titlul unei lucrări de licență sau al unei disertații trebuie să exprime teza centrală, ideea sau chiar obiectivul principal al lucrării. Altfel spus, titlul trebuie să exprime fără echivoc tema centrală care urmează a fi tratată. Când spunem fără echivoc ne referim la faptul că titlul trebuie să fie precis formulat, astfel încât el să sugereze publicului în mod clar conținutul tematic și problematic care urmează să fie prezentat și analizat în lucrare. Titlul ales trebuie să conțină delimitarea strictă a temei cercetate și, eventual, direcția metodologică. Titlul trebuie să evite formulările jurnalistice, literare, sintagmele vagi sau prea largi.

Greșelile curente în alegerea titlului unei lucrări sunt:

- inadecvarea titlului la conținut;
- folosirea unor concepte improprii;
- perspectivele excesiv de largi asupra temei de cercetare.

Titlul unei cercetări științifice trebuie să fie simplu, exact și util cititorului potențial, decât sugestiv, complicat și inaccesibil. Este de preferat ca termenii cheie ai unui domeniu să nu fie incluși în titlul cercetării, ci să fie explicați în introducere.

De foarte multe ori absolvenții fără experiență tind să formuleze titluri foarte generale și vagi, astfel încât un posibil cititor nu își poate da seama care este conținutul lucrării dacă nu citește eventual cuprinsul acesteia.

Titlurile nu trebuie să anunțe un demers care nu are loc. Cu alte cuvinte nu trebuie să creăm așteptări nerealiste în titlu. Spre exemplu, un titlu de genul *Mass-media și efectele sale sociale* este un titlu mult prea general, care nu poate fi acoperit în niciun caz într-o licență sau într-o disertație. La fel, într-o lucrare de sociologie nu putem vorbi despre *Mobilitate și conflict social*, decât dacă dorim să lucrăm un număr apreciabil de ani în domeniu și să producem în cele din urmă o lucrare de mari dimensiuni.

Titlul trebuie întotdeauna restrâns la nivelul obiectivelor reale de cercetare pe care le putem avea într-o licență sau disertație. Restrângerea se referă în principal la mai multe aspecte cum ar fi:

- Restrângerea domeniului de investigație. Exemplu: Nu *studiul în general al anomiei*, ci *studiul la nivelul societății românești*. Delimitarea se poate face la nivel de

organizație sau tip de organizație sau la nivel de comunitate. Nu *problema dreptăți la Platon*, ci *problema dreptăți în Republica lui Platon*.

- Delimitarea precisă a perioadei investigate. Exemple: *Conflicte sociale în societatea românească 1990-1992* sau *Presa românească între 2001 și 2005* etc.
- Restrângerea sferei cercetării la un număr definit de unități de analiză sau de investigație. Exemplu: *Politizarea presei în România între 2001 și 2005: Adevărul și România Liberă*.
- Contextualizarea demersului de analiză până la logica studiului de caz. Exemplu: *Migrația și efectele ei comunitare: Vințu de Sus 2008-2010*.

După cum se vede, una din soluțiile uzuale este aceea de a opera delimitări care au capacitatea de a preciza exact care este universul real al cercetării, iar soluția prezentării în titlu a acestei particularizări este una utilă. A doua parte a titlului are acest rol în exemplele anterioare. Ea nu se referă însă exclusiv la o delimitare spațială sau temporală. Putem opera și cu delimitări metodologice. Exemplu: *Cultura de firmă și eficiența activităților de marketing. Studiu de caz: întreprinderea Azur Iași* sau *Persuasiunea la nivelul expresiei faciale: Bazele experimentale ale unei teorii a persuasiunii* etc.

În fine, este preferabil ca un titlu să fie scurt. Unii autori recomandă chiar eliminarea oricăror cuvinte sau expresii care lungesc titlul și care pot fi scoase fără a altera conținutul. Exemplu: un titlu de genul *Studiul interacțiunii sociale în mediile virtuale cum ar fi internetul, intranetul și comunitățile sociale. Studiu de caz al rețelei sociale X din București* poate fi înlocuit cu *Interacțiune socială în spațiul virtual. Studiu de caz: rețeaua socială X*.

1.4 Ce dimensiune trebuie să aibă o lucrare de licență sau o disertație?

Cu siguranță aceasta este una dintre primele întrebări pe care și le pune un student înainte de a se apuca de lucrare. Întrebarea este una legitimă, dar în opinia noastră nu este una care să fie atât de importantă pe cât lăsăm adesea să se întrevadă. Birocratizarea excesivă a științei a condus la o standardizare care face ca multe ghiduri de elaborare să precizeze foarte clar, în termeni de număr de pagini sau chiar de cuvinte, dimensiunea oricărui tip de lucrare.

Rațiunea dimensionării exacte ține, de regulă, în lumea mai generală a științei, de regulile impuse de revistele de cercetare care definesc la nivel de politică editorială o anumită dimensiune în care textele trebuie să se încadreze.

Se consideră că un articol științific ar trebui să aibă între 20 și 40 de pagini (la două rânduri), așa cum o lucrare de licență ar trebui să aibă între 50 și 70 de pagini (la un rând și jumătate). O disertație ar trebui să aibă între 70 și 120 de pagini (la un rând și jumătate).

Așa cum se observă, există intervale destul de largi în limitele prezentate de noi. Aceasta pentru că definirea precisă a unei anumite dimensiuni a lucrării depinde și de domeniul specializării, de tipul de temă și implicit de metodologie. Rețineți însă că evaluatorii nu se uită cu mare interes la dimensiunea unei lucrări. Nu cantitatea este importantă în evaluarea unei lucrări, ci calitatea științifică a acesteia. Prin urmare, o lucrare cu un număr mare de pagini nu este bună doar pentru acest lucru și nici nu va fi evaluată astfel doar pentru o astfel de caracteristică. Cu siguranță, o lucrare de mici dimensiuni pune serios problema capacității autorului de a trata un subiect după regulile unei lucrări academice. Din acest motiv este recomandabil să vă înscrieți undeva în plaja menționată mai sus, cu o atenție deosebită asupra faptului că atunci când redactați lucrarea o pagină în plus nu înseamnă nimic dincolo de conținutul ei.

1.5 Cum elaborăm un plan al lucrării de licență/disertație?

Pentru a redacta o lucrare de licență sau o disertație este recomandabil să alcătuim în prima fază a demersului nostru un plan care să cuprindă schema logică a lucrării. Cu alte cuvinte ar trebui să elaborăm o schemă care să cuprindă capitolele și subcapitolele tezei împreună cu ideile centrale și conceptele care ar trebui să formeze scheletul construcției lucrării. Acest plan ne ajută în a ne delimita universul studiat, ca și în stabilirea unei imagini de ansamblu a lucrării, imagine de ansamblu care este vitală pentru ghidarea noastră în procesul de redactare.

Planul licenței presupune ordonarea și etapizarea următoarelor secțiuni ale unei cercetări științifice:

- importanța și semnificația temei alese;
- formularea unor întrebări sau/și a unor ipoteze de cercetare;
- prezentarea reperelor principale ale dezbaterii științifice asupra temei;

- elaborarea cadrului teoretic/metodologic al cercetării;
- prezentarea concluziilor și raportarea lor la cercetări similare;
- relevanța și, dacă este cazul, limitele rezultatelor obținute.

În funcție de literatura accesibilă și de stadiul dezvoltării și interogațiilor unui domeniu, planul licenței poate fi ajustat pe parcurs în limita accesului la bibliografie și a intereselor de cercetare. Este necesar ca niciuna dintre secțiunile unei cercetări să nu fie omisă sau expeditată fără temeiuri justificate.

Planul unei licențe este un proces continuu care solicită consultarea și acordul coordonatorului de licență, el nu poate fi considerat un cadru rigid.

Planul lucrării este însă elaborat după faza de documentare sau într-o etapă înaintată a acestui proces. Planul se discută în mod obligatoriu cu profesorul coordonator și împreună cu acesta se definitivează. Abia după această etapă vă puteți apuca real de redactarea lucrării și de munca de cercetare empirică pe care planul eventual o conține.

Este necesar să înțelegeți că în mod permanent vor exista mici ajustări ale planului în sensul că ponderea anumitor componente poate fi mărită sau diminuată, ori pot să apară mici mutații ale anumitor componente care în procesul redactării se vor dovedi mai util de integrat într-o altă parte a unui capitol sau chiar într-un alt capitol.

Planul dumneavoastră trebuie conceput într-o manieră dinamică și care trebuie să țină cont de întregul demers de elaborare. (A se vedea Anexa 4)

1.6 Ce trebuie să putem dovedi prin elaborarea și prezentarea lucrării de licență/disertație?

În cadrul unei lucrări, atât prin redactarea, cât și prin susținerea ei publică trebuie să putem dovedi „maturitatea” noastră științifică, corespunzător nivelului pe care l-am absolvit. Sintetic este vorba de o serie de elemente care probează statutul nostru de specialiști. Cu alte cuvinte studenții trebuie să facă dovada că:

- pot studia independent o problematică de cercetare,
- pot opera cu instrumentarul teoretic și conceptual al unui domeniu,
- pot elabora și aplica un design de cercetare în domeniul tezei,
- pot argumenta teze și idei teoretice,

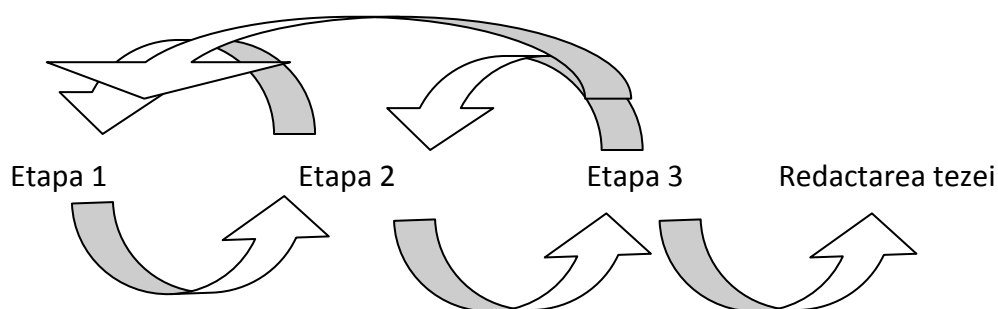
- pot aborda critic problematica oferită de literatura de specialitate în raport cu o temă dată,
- pot opera cu date de cercetare,
- pot să-și susțină tezele și argumentele într-un dialog academic,
- pot comunica tezele, ideile teoretice și rezultatele empirice într-un cadru academic,
- stăpânesc regulile redactării și ale prezentării unei lucrări științifice destinate unei comunități academice.

Toate aceste elemente constituie din aceste motive obiective particulare care trebuie urmărite în elaborarea lucrării dumneavoastră.

Capitolul 2 Etapele elaborării lucrării de licență/disertație

Orice lucrare presupune un demers de construcție etapizat, demers care ține cont de natura procesuală a oricărei cercetări științifice. Distingem astfel trei mari etape, corespunzând logicii de construcție prezentate anterior. Distingem etapa de documentare și de definire tematică, pe cea de elaborare a propriilor teze de cercetare și de argumentare a acestora și etapa de cercetare empirică, atunci când teza dumneavoastră include o astfel de dimensiune. Cele trei etape nu presupun însă un proces linear de trecere prin aceste etape, ci mai degrabă unul care se aseamănă cu o spirală. De fiecare dată, după fiecare etapă sunt redefinite etapele anterioare prin completarea fie a documentării, fie prin redefinirea argumentelor în baza cercetării empirice.

Figura 1. Modelul în spirală al etapelor demersului de cercetare

2.1 Etapa I – Documentarea

Cuprinde mai multe componente care definesc procesul bazal pentru orice lucrare științifică, cel al documentării. În cele ce urmează oferim un sistem de repere care vă pot ghida munca în vederea obținerii unei documentări consistente, capabile să vă fundamenteze demersul științific.

2.1.1 Documentarea prealabilă

Propune o sumă a scrierilor relevante în domeniul aferent tematicii alese, asigurând cadrul de referință pentru definirea și prezentarea temei și a conceptelor principale pe care se fundamentează construcția demersului aplicativ.

Partea de documentare a unei lucrări asigură plasarea demersului de cercetare într-un context academic mai larg, oferind posibilitatea identificării unor dimensiuni teoretice și/sau ipoteze pe care studentul ar dori să le testeze la nivelul cercetării empirice.

Activitatea de documentare se împarte în două categorii majore: documentarea teoretică și documentarea de tip aplicativ sau de teren. În ceea ce privește documentarea teoretică (literatura de specialitate, documente sociale, rapoarte de cercetare etc.), aceasta presupune elaborarea unui cadru de referință care include acele surse (materiale, publicații etc.) ce oferă o tratare directă a temei/problemei supuse cercetării. Așadar, documentarea teoretică face trimitere la teorii, concepte, accepțiuni și perspective asupra ariei tematice alese.

Documentarea practică sau de tip aplicativ presupune cunoașterea pe cale directă a universului de cercetare a problematicii alese, consultarea și evaluarea cercetărilor concrete realizate în domeniul de investigație de referință. Universurile de cercetare pot cuprinde: persoane, grupuri, comunități, instituții, organizații, evenimente etc. Documentarea practică permite identificarea acelor strategii metodologice utilizate în cadrul abordărilor empirice relevante pentru tratarea temei alese. Este vorba în primul rând de identificarea și prezentarea unui instrumentar metodologic (metode, tehnici și instrumente de cercetare) utilizat în studii și cercetări similare. Designul și structura documentării aplicative sunt foarte importante, pentru că de calitatea acestor componente depinde cea mai mare parte a conținutului lucrării, precum și modul în care se vor articula punctele de vedere concluzive, alte propuneri și recomandări. Este important să aveți în vedere faptul că prezentarea principalelor scrieri în domeniul de referință nu trebuie să aibă doar un caracter descriptiv, de raportare. Este important să aveți în acest sens o abordare critică a acestei literaturi, astfel încât să demonstrați că dețineți un aparat critic propriu care vă permite impunerea unor structuri proprii de raportare, analiză și interpretare a informației, de dezvoltare a unui punct de vedere și a unei perspective de înțelegere proprii și nu doar o sumarizare pasivă a ceea ce alții au scris despre tematica respectivă. O astfel de abordare vă asigură totodată și

avantajul important al afirmării originalității. Un element important în consultarea, identificarea și evaluarea literaturii de specialitate constă în stabilirea relevanței lucrărilor și articolelor consultate. În acest sens, nu este întotdeauna necesar să parcurgeți în mod detaliat toate articolele avute în vedere într-o primă fază de realizare a instrumentarului teoretic, de vreme ce relevanța acestora pentru tema de studiu aleasă se evidențiază de regulă din chiar titlul, rezumatul sau, dacă este cazul, din partea de introducere și/sau cea de concluzii a acestuia.

Din punct de vedere al dimensiunii ocupate în economia lucrării, această componentă de documentare se situează în jurul a 50%. Câteva referințe formale în ceea ce privește numărul surselor bibliografice utilizate sunt următoarele: pentru o lucrare de licență, numărul surselor nu este de regulă mai mic de 20, dar nici nu depășește în mod necesar 30. În ceea ce privește lucrarea de disertație, numărul surselor se încadrează de obicei între 40 și 60. Pe de altă parte, dincolo de aceste încadrări numerice strict orientative, un student trebuie să aibă în vedere un aspect mult mai important și anume că în evaluarea lucrării sale, nu doar numărul surselor utilizate este luat în considerare, ci mai ales valoarea și relevanța surselor pentru tema de studiu aleasă. De asemenea se recomandă parcurgerea principalelor surse în varianta originală și în întregime.

2.1.2 Identificarea principalelor abordări în analiza problematicii lucrării

Înainte de focalizarea pe o anumită idee sau direcție de cercetare, este necesară o încadrare solidă în spațiul atât teoretic, cât și empiric (dacă este cazul), corespunzător subiectului ales; astfel încât să existe o poziționare clară a interesului de studiu, atât din punct de vedere al preocupărilor și dezvoltărilor teoretice în domeniu (modele teoretice explicative sau paradigme), cât și din punct de vedere al direcțiilor metodologice de cercetare specifice, al modelelor de investigație utilizabile.

Orice lucrare de licență trebuie să includă o parte consistentă de prezentare a principalelor abordări care sunt consacrate în domeniul problematicii lucrării. În plus, această parte de prezentare pune în evidență faptul că studentul deține un grad relativ ridicat de familiaritate privind instrumentarul teoretic fundamental în domeniu și poate opera în cadrul acestuia. În ceea ce privește modalitatea de lucru, aceasta poate reuni două dimensiuni principale în organizarea surselor și resurselor documentare și anume:

organizarea literaturii de specialitate în funcție de autor sau, cu mult mai util, în funcție de temă.

2.1.3 Identificarea autorilor principali

O atenție deosebită se impune să acordați etapei de selectare a surselor bibliografice, unul dintre criteriile importante de evaluare fiind caracterul de noutate științifică al lucrărilor consultate. Un alt aspect important este acela care se referă la modul în care este concepută raportarea documentară, aceasta trebuind să demonstreze că studentul este la curent cu noutățile în domeniul în care își propune să realizeze studiul. Nivelul de actualizare a datelor reprezintă așadar un criteriu tare în evaluarea calității lucrării.

O etapă intermediară în procesul de identificare și selecție a autorilor principali, relevanți pentru domeniul de studiu ales, constă în desfășurarea unor activități de consultare bibliografică, incluzând o plajă cât mai largă reprezentativă pentru aria de cercetare luată în considerare, urmând ca pe baza acesteia să urmeze o operație de selecție a celor mai importanți, relevanța acestora definindu-se în funcție de interesele specifice de cercetare, de legătura directă cu domeniul de specializare, asigurând integrarea consistentă a conceptelor circumscrise temei alese în demersul aplicativ. Acest tip de activitate implică studiul a diferite tipuri de surse și materiale: cărți, articole din reviste, capitole din diferite volume circumscrise tematic ariei de cercetare alese, surse bibliografice apărute în resurse electronice.

Un alt aspect vizează modalitățile care stau la dispoziția dumneavoastră în vederea delimitării unei infrastructuri bibliografice mai largi. De exemplu, coordonatorul științific vă poate sprijini prin oferirea unei bibliografii orientative pentru subiectul ales, care se impune ulterior a fi extinsă și aprofundată în funcție de interesele particulare față de tematica lucrării. Pe de altă parte, cel mai important rol vă revine tot dumneavoastră în sensul în care trebuie să vă definiți un plan clar de activități care privesc identificarea și diversificarea surselor documentare în vederea asigurării unui volum de informație și date suficient de mare și în mod necesar relevant pentru întreprinderea cercetării. Un astfel de exercițiu este de altfel absolut necesar pentru dezvoltarea unor abilități elementare de cercetare documentară.

2.1.4 Identificarea conceptelor centrale cu care se operează în cadrul abordărilor prezentate

Una dintre componentele principale ale părții teoretice din lucrare se referă la identificarea și prezentarea detaliată a delimitărilor conceptuale cu care operează fiecare dintre abordările luate în considerare ca fiind relevante pentru problematica studiului. Elaborarea și dezvoltarea conținutului temei ce urmează a fi cercetate sunt condiționate de stabilirea clară a unui instrumentar conceptual precis. Numai pe baza unui astfel de instrumentar puteți formula diferite idei de cercetare și configura modele de investigare proprii. Identificarea, definirea și prezentarea conceptelor centrale ale tematicii tratate constituie o etapă de fundamentare extrem de importantă pentru că în funcție de alegerea acestora se construiește și organizează întregul conținut al demersului empiric al lucrării.

2.1.5 Analiza etimologică a termenilor cheie

Analiza etimologică a termenilor cheie luați în considerare pentru elaborarea modelului de analiză este parte integrantă din etapa de prezentare și definire a însuși instrumentarului conceptual al lucrării. Acest tip de analiză asigură un atu important în ceea ce privește calitatea explicativă a componentei documentare și empirice a lucrării. Ea permite fixarea clară a spațiilor de semnificație și înțeles asociate termenilor cheie și conceptelor folosite, contribuind la facilitarea procesului de operaționalizare a acestora, așadar de trecere de la un nivel înalt de abstractizare la unul concret care permite măsurarea și cuantificarea. Analiza etimologică aduce un plus semnificativ de clarificare, consistență și acuratețe atât în planul construcției teoretice, cât și în configurarea cadrului de cercetare empirică.

2.1.6 Dimensiunea istorică a analizei

Elaborarea cadrului teoretic al lucrării este posibilă în condițiile acumulării unei serii de cunoștințe în pregătirea propriu-zisă a proiectului de cercetare, pe baza unei documentări prealabile, atât teoretice, cât și practice. Este absolut necesar să treceți în revistă perspectivele de cunoaștere asupra problematicii tratate și a dezvoltărilor teoretice specifice consacrate de către comunitatea științifică în domeniul care include tema lucrării dumneavoastră. Aceasta vă permite să vă poziționați demersul de studiu în spațiul mai larg al corpusului de cunoaștere acumulată în timp în domeniul de cercetare ales. Orientarea documentării teoretice trebuie să vizeze stadiile atinse în domeniul cunoașterii temei de

studiu până în momentul inițierii cercetării. În acest sens, este foarte util să delimitați precis diferitele momente de referință și chiar perioadele importante în tratarea și abordarea temei alese. Tratarea principalelor evoluții în domeniu se va realiza la nivel de construcții teoretice, de dezvoltări empirice și abordări critice, din perspectiva diferențelor și a opozițiilor, a conexiunilor dintre acestea și a rezultatelor în domeniu, pentru delimitarea clară a propriului spațiu de investigație și analiză. Dimensiunea istorică a analizei presupune, în perspectivă empirică, un demers de reconstituire a unor elemente și componente ale fenomenelor, evenimentelor, faptelor sociale din trecut pe baza unor surse de tipul documentelor sociale.

2.2 Etapa a II-a - Elaborarea demersului de investigație

În etapa a doua, obiectivul fundamental al demersului dumneavoastră este cel de stabilire a tezei centrale a lucrării, cea pe care doriți să o demonstrați sau argumentați. Evident că aceasta presupune un sistem de teze, ipoteze și concepte cu care veți construi un model explicativ al unei probleme de cercetare pe care v-ați definit-o. Și în acest caz vă oferim câteva repere cu rolul de a vă ghida în parcurgerea acestei etape.

2.2.1 Formularea propriilor teze de cercetare și argumentarea lor

Tezele pe care le veți propune în lucrarea dumneavoastră trebuie să aibă la bază întrebarea sau întrebările de cercetare de la care se pornește întreg demersul. Pe de altă parte, este important ca fiecare dintre întrebările de cercetare să fie argumentată atât din punct de vedere teoretic, cât și empiric. Relevanța teoretică înseamnă, de exemplu, în ce măsură lucrarea aduce o contribuție nouă la cercetările existente sau în ce măsură cercetarea oferă o perspectivă de noutate prin aplicarea unora dintre teoriile existente într-un domeniu nou. Relevanța practică se referă la gradul în care, pe baza rezultatelor studiului, pot fi formulate recomandări cu o utilitate practică însemnată pentru dezvoltările de pe piața din domeniul de referință. Toate argumentele trebuie să derive din literatura existentă, iar respectivele surse trebuie să fie citate cu acuratețe.

2.2.2 Formularea clară a obiectivelor studiului

De regulă, orice demers de cercetare propune mai multe obiective. Așadar și lucrarea dumneavoastră, fie că este de licență sau de disertație, va trebui să cuprindă o serie de obiective clar definite. O diferențiere uzuală în fixarea și formularea obiectivelor cercetării este aceea dintre obiectivele generale și obiectivele particulare. De exemplu, un obiectiv general poate viza identificarea și descrierea elementelor de specificitate ale unui fenomen sau explicarea relațiilor cu alte fenomene. Obiectivele generale integrează dimensiunile descriptivă, explicativă și predictivă. Pe de altă parte, obiectivele particulare pot urmări cunoașterea anumitor procese, mecanisme și modalități specifice de manifestare ale fenomenului studiat. În ceea ce privește obiectivele specifice, acestea reclamă trimiteri similare la formule de genul: “identificarea...”, “evidențierea...”, “determinarea...”, “estimarea...”, “caracterizarea...”etc. Această componentă privitoare la formularea obiectivelor se traduce de fapt în punerea în discuție a întrebărilor la care urmează să se obțină răspuns în contextul cercetării empirice. Sigur, obiectivele nu se formulează niciodată sub forma întrebărilor directe, ci sub forma enunțurilor. Obiectivele, fie generale sau specifice, trebuie să fie formulate clar și precis, astfel încât să fie evidente rezultatele așteptate ale cercetării.

2.2.3 Prezentarea conceptelor cu care operăm și definirea acestora raportat la sursele bibliografice de referință

O etapă importantă în elaborarea teoriei și metodologiei folosite constă, pe de o parte, în alegerea conceptelor centrale în definirea temei alese și, pe de altă parte, în definirea și prezentarea acestora.

În sociologie, una dintre etapele de elaborare a schemei de cercetare concretă constă în operaționalizarea conceptelor, adică în traducerea acestora într-o serie de atribute care pot fi direct măsurate. Astfel, pentru un concept central al tezei dumneavoastră va trebui să identificați dimensiuni, indicatori și indici empirici, pe un continuum ale cărui extreme sunt date de caracterul abstract, respectiv de caracterul concret. De exemplu, conceptul de *urbanizare*, în spațiul mai larg al sociologiei urbane, poate fi gândit din perspectiva a diferite dimensiuni: dimensiunea socială, economică, spațial-urbanistică. La nivelul dimensiunii sociale putem identifica o serie de indicatori ca: mobilitatea spațială, comportamentul demografic, stilul de viață, în timp ce pentru dimensiunea spațial-

urbanistică putem lua în considerare indicatori ca: tipurile de clădiri, densitatea clădirilor și a populației, nivelul de dotare urbană etc.

În prezentarea conceptelor de referință pentru studiul temei alese este obligatoriu să precizați în mod exact sursele bibliografice utilizate.

2.2.4 Alegerea unei metode de elaborare a temei de cercetare

În cele ce urmează vă propunem câteva tipuri de metode de analiză și de construcție a modelului interpretativ pe care vă puteți construi partea teoretică a lucrării.

2.2.4.1 Abordarea explorativă

Abordarea exploratorie este folosită de regulă pentru acele domenii de cercetare despre care există puține date și informații. De asemenea, acest model de analiză se poate utiliza și atunci când un autor încearcă să propună o paradigmă nouă de raportare la un obiect de studiu, paradigmă, cel mai adesea, consacrată și aplicată în cazul altor domenii de cercetare.

2.2.4.2 Abordarea descriptivă

Propune o descriere a unui proces sau fenomen, pe baza unui instrumentar metodologic complex menit să integreze la nivelul cercetării empirice o plajă cât mai largă de observație, analiză și cunoaștere sistematică a temei cercetate. Într-o astfel de abordare, pe baza datelor culese cu ajutorul metodelor cantitative sau calitative, se formulează observații și concluzii despre fenomene care nu sunt direct observabile.

Descrierea fenomenelor sociale, precum și a proceselor și mecanismelor constitutive ale acestora este extrem de utilă și necesară în cercetarea științifică. Pe de altă parte, există și un anumit pericol potențial dat de faptul că simpla colectare și acumulare de informații despre fapte sau de date sociale nu sunt suficiente pentru a oferi și o perspectivă explicativă asupra diferitelor teme și probleme circumscrise tematicii lucrării. Cu alte cuvinte, chiar dacă obiectivul central al unei asemenea metode este descrierea, funcția explicativă a modelului de analiză trebuie să existe în demersul dumneavoastră.

2.2.4.3 Abordarea empirică

Propune un tip de cercetare puternic orientat spre colectarea de date și fapte direct observabile, așadar această abordare se centrează prioritar pe o relevanță practică și pe testarea empirică a unor teze sau a unui model teoretic. Datele empirice sunt obținute prin

utilizarea diverselor metode particulare de studiu specifice domeniului socio-uman și ne referim la: anchetă, observație, experiment, analiza documentelor sociale, analiza secundară, istoriografie etc. Potrivit unei astfel de strategii, demersul metodologic al culegerii datelor este unul prioritar, dar el nu exclude, ci presupune dimensiunea teoretică a lucrării.

2.2.4.4 Abordarea experimentală

Teoretic, această abordare ține tot de dimensiunea empirică, dar o tratăm separat pentru că ea are o schemă metodologică specifică și poate fi un model de analiză extrem de util pentru foarte multe teme de cercetare. Abordarea experimentală propune verificarea legăturii dintre două sau mai multe variabile. În cadrul acestei abordări, cercetarea se realizează de multe ori în regim de laborator, cu alte cuvinte, într-un context care permite manipularea condițiilor de realizare a investigației, prin nivelul ridicat de control asupra variabilelor independente. Experimentul se poate realiza și în teren, adică în contextele sociale în care trăiesc sau activează actorii sociali. Acest tip de abordare folosit în științele sociale ridică de asemenea anumite probleme de ordin deontologic de care trebuie să ținem seama atunci când ne proiectăm un astfel de demers. Implicațiile deontologice sunt date de însăși natura metodei experimentale, în care persoanele participă la un experiment menit a le influența comportamentele sau/și atitudinile. Desigur, atât timp cât integritatea și demnitatea persoanelor nu sunt afectate, nu există un conflict sau o problemă de ordin etic. Trebuie să ne asigurăm însă de acest lucru.

2.2.4.5 Abordarea comparativă

Propune o dimensiune de analiză care permite identificarea asemănărilor și diferențelor la nivelul unor societăți, comunități, grupuri, instituții sau organizații, ori la nivelul unor fenomene sau procese particulare, oferind posibilitatea clasificărilor pe baza unui anumit număr de variabile. De exemplu, ne putem propune o analiză a proceselor de urbanizare din Europa Centrală și de Est și a celor din America Latină, pentru identificarea acelor variabile comune care pot influența evoluția anumitor fenomene. O astfel de problematică poate fi integrată unei abordări metodologice de tip comparativ.

2.2.4.6 Abordarea istorică

Propune analiza unui fenomen sau proces ori doar a unui aspect particular al acestora în contextul unor referințe temporale și spațiale precis determinate. De exemplu, se poate surprinde un fenomen într-una dintre dimensiunile sale la un anumit moment în trecut, sau, poate interesa evoluția aceluiași fenomen pe parcursul unei perioade mai mari de timp. Analiza istorică urmărește de regulă surprinderea procesualității și a schimbărilor sociale, politice sau culturale. Se pot folosi metode specifice de lucru cum ar fi istoriile orale, istoriografia, analiza documentelor sociale, inclusiv tehnica analizei de conținut. Aceeași abordare se poate aplica și cu trimitere la unități de spațiu diferite în contextul definirii unei anumite perioade de timp care stă la baza comparației.

2.2.4.7 Abordarea interpretativă

Propune tratarea unor fenomene și procese din perspectiva semnificațiilor și înțeleșurilor practicate în contextul mai larg al manifestării acestora. Așadar, explicația are la bază interpretarea faptelor cercetate. De aceea, o aprofundare a cunoașterii culturii și practicilor care definesc contextul realității sociale observate este absolut necesară pentru identificarea corectă a semnificațiilor. Orice fapt social sau aspect al vieții sociale reale poate fi conceput sau citit ca un text, el există prin prisma semnificațiilor atribuite de indivizi în rolul lor de actori sociali. Așadar, abordarea propune un tip de cercetare centrat în mod fundamental pe subiect, la nivel micro social de regulă, interesul fiind localizat la nivelul indivizilor care atribuie semnificații acțiunilor și evenimentelor sociale.

2.2.5 Elaborarea conținutului temei de cercetare

Prezentarea analitică a demersului de cercetare. În vederea configurării unui model de cercetare, sunt în primul rând necesare clarificări privind conținutul teoretic al temei alese, pentru că de relevanța și consistența acestuia depinde și calitatea componentei empirice. Se impune în această etapă definirea contextului de cercetare, precizarea clară a decupajelor teoretice și empirice avute în vedere, prezentarea reperelor relevante în tratarea proprie a problematicii analizate, stabilirea exactă a obiectivelor urmărite, a dimensiunilor subtematice principale, delimitarea strictă a instrumentarului conceptual care urmează a fi operaționalizat. Este vorba așadar despre o delimitare clară a direcțiilor pe care le vom urma în abordarea temei alese, stabilirea exactă a limitelor atât teoretice, cât și metodologice, pe care le are demersul proiectat. Este necesar astfel să ne definim un

orizont clar de așteptări față de întregul demers de cercetare. Cel mai important lucru este să avem clar delimitate teza pe care vrem să o susținem și modul în care o facem. Teza reprezintă concluzia lucrării, iar susținerea ei este un argument sau o demonstrație. Prin urmare, demersul nostru este acela de a construi un model explicativ și argumentativ capabil să ofere fie o explicație a unui fenomen sau proces, fie un mod de argumentare a unor teze teoretice.

2.3 Etapa a III-a - Elaborarea demersului de cercetare empirică

Această etapă privește procesul de elaborare a demersului de cercetare empirică, cel care are menirea de a certifica competențele metodologice de cercetare empirică ale studentului. Vă reamintim că în cazul licenței, această componentă are un rol mai degrabă demonstrativ, în sensul că cercetarea empirică este particularizată la un aspect anume al temei, iar uneori este vorba mai degrabă de construcția unui design de cercetare empirică și nu de desfășurarea unei cercetări reale. Aceasta din două motive. Pe de o parte, pentru că la nivelul licenței, studentul nu este încă la un nivel de maximă performanță în domeniul cercetării științifice, iar în al doilea rând nici nu poate dispune de suficiente resurse pentru a face acest lucru. La acest nivel este însă necesar ca un student să poată opera cu instrumentele de cercetare, să poată proiecta astfel de instrumente ca și un design de cercetare a unei teme.

În cazul disertației, componenta empirică este evident mai importantă, așa cum am precizat în prima parte a acestui ghid. Din acest motiv, eforturile și preocuparea pentru această componentă ar trebui să fie și ele mai mari la absolvenții programelor de masterat.

Demersul metodologic presupus de această etapă constă în câteva elemente pe care trebuie să le urmăriți în derularea cercetării. Ele constituie totodată etape particulare ale cercetării empirice. Acestea sunt prezentate în cele ce urmează.

2.3.1 Definirea problemei și formularea întrebărilor de cercetare

Prima etapă este aceea de definire a problemei pe care vrem să o investigăm. Această operație este legată de analiza pe care am derulat-o în primele două etape ale elaborării lucrării. Trebuie să ținem cont însă de faptul că în baza demersurilor de cercetare din etapa a treia, unele din componentele etapei teoretice se pot redefini. În baza definirii

problemei de cercetare ne putem formula o serie de întrebări privitoare la ceea ce urmează să investigăm. Acestea nu trebuie confundate cu întrebările dintr-un chestionar sau dintr-o grilă de interviu. Ele nu sunt întrebări adresate subiecților, ci întrebări pe care și le pune cercetătorul. De exemplu, pentru o temă de cercetare privitoare la cauzele absenteismului studenților de la activitatea universitară dintr-o anumită universitate, ne putem formula diverse întrebări cum ar fi: Care sunt caracteristicile socio-demografice ale celor care au cele mai multe absențe? Ce diferențe de gen există în cadrul absenteiștilor? Care sunt tipurile de activități la care se înregistrează cele mai multe absențe? Care este dinamica săptămânală și semestrială a fenomenului? Care sunt cauzele invocate de studenții care au multe sau, respectiv, puține absențe? Care este percepția profesorilor asupra fenomenului absenteismului? etc.

2.3.2 Definirea metodologiei de culegere și prelucrare a datelor

Datele privitoare la oameni și instituții pot fi obținute doar cu ajutorul unor metode particulare de cercetare. Este de reținut faptul că este preferabil ca într-o lucrare de licență sau într-o disertație să utilizăm o singură metodă de cercetare, metodă care să fie instrumentată performant. Aplicarea stângace a mai multor metode de cercetare, tocmai pe baza faptului că nu am obținut date foarte importante sau suficiente cu o singură metodă, nu constituie un demers apreciat de către examinatori, pentru că niciodată mai multe lucruri de proastă calitate nu constituie un substitut pentru un lucru de înaltă valoare.

2.3.3 Justificarea opțiunii pentru o anumită metodă sau anumite tehnici de cercetare

Alegerea metodologică pe care o facem în prima etapă trebuie justificată în vederea argumentării și demonstrării avantajelor pe care ea le presupune și totodată, într-o manieră comparativă, trebuie subliniate dezavantajele, limitele sau pericolele pe care alte metode alternative le-ar putea avea. Acesta este un prilej pentru student pentru a-și proba competența și capacitatea reflexivă asupra problemelor de ordin metodologic.

2.3.4 Definirea ipotezelor

În baza tezelor pe care urmărim să le demonstrăm, a definirii problemei de cercetare care a derivat din partea de construcție teoretică, ne propunem un set de ipoteze, numite uzual model ipotetic, care urmează să fie testate cu ajutorul datelor obținute. În cazul

demersurilor de cercetare de tip exploratoriu sunt utilizate mai puțin ipoteze, dat fiind că nu avem destule date pentru a crea modele de acest tip și, din acest motiv, se utilizează mai degrabă o serie de obiective de cercetare definite în baza întrebărilor de cercetare.

2.3.5 Operaționalizarea conceptelor

Pentru a măsura un fenomen social presupus de un anumit concept este necesar să operaționalizăm acel concept astfel încât să ajungem la nivelul unor indicatori măsurabili. De exemplu, dacă vrem să vedem care este relația dintre încredere și opțiunea electorală a oamenilor, atunci trebuie să măsurăm încrederea, în baza operaționalizării acestui concept. Putem identifica în primul rând mai multe tipuri de încredere, de exemplu, încrederea interpersonală sau încrederea instituțională. Putem identifica mai departe pentru fiecare dintre aceste categorii de încredere mai multe dimensiuni cum ar fi în cazul încrederii instituționale: încrederea în diferite categorii de instituții așa cum sunt instituțiile politice, cele de control social etc. Pentru mai multe informații este necesar să consultați manuale și lucrări de metodologie de cercetare.

2.3.6 Definirea indicatorilor utilizați

În baza operaționalizării construim indicatorii care urmează să fie măsurați în baza datelor culese cu ajutorul instrumentelor proiectate. Indicatorul presupune o caracteristică măsurabilă a unui fenomen sau proces. Dacă studiem de exemplu sărăcia și influența ei asupra preferințelor politice ale electoratului avem cu siguranță nevoie de indicatori care să poată măsura sărăcia unei populații date.

2.3.7 Elaborarea modelului empiric/experimental

Toate etapele precedente se concretizează într-un demers în care este sistematizat designul cercetării, care cuprinde atât partea de definire a ipotezelor și de operaționalizare conceptuală, cât și pe cea de proiectare a indicatorilor și a instrumentelor de cercetare utilizate, a metodei sau metodelor de eșantionare, a sistemului de validare a datelor etc.

2.3.8 Prezentarea demersului de cercetare

Odată cercetarea realizată, rezultatele acesteia sunt prezentate în lucrare. Cu alte cuvinte, în capitolul de cercetare al unei lucrări de licență (de regulă partea a treia a demersului se concretizează într-un capitol unitar al tezei) există două părți distincte. Prima parte în care este prezentat designul proiectat al cercetării și a doua parte în care se

prezintă rezultatele acesteia. Rezultatele se prezintă sintetic, se insistă asupra datelor care pot proba sau infirma ipotezele, ca și asupra semnificației acestora pentru întrebările de cercetare pe care le-am avut ca reper în proiectarea investigației. Despre regulile de prezentare a acestor date vom vorbi în detalii într-un paragraf viitor.

Capitolul 3 Aspecte practice privind organizarea activităților de documentare și de elaborare a lucrării de licență/disertație

Munca dumneavoastră presupune dincolo de cadrele teoretice prezentate și câteva aspecte de ordin practic și organizatoric pe care le prezentăm succint pentru a vă putea orienta în modul în care din punct de vedere practic realizați o lucrare.

3.1 Cum ne planificăm activitatea?

Munca dumneavoastră trebuie planificată de așa natură încât într-o perioadă definită de timp să puteți parcurge etapele prezentate. Trebuie spus că deși unii absolvenți sunt tentați să compare o licență cu un gen de referat de seminar mai complex și de mai mari dimensiuni, sau un examen de licență cu cele promovate în anii facultății, lucrurile nu stau deloc așa. În primul rând, demersul dumneavoastră de studiu se bazează pe o logică de acumulare și construcție care se realizează în timp și are nevoie de destul de mult timp pentru a se concretiza într-o formă academică. În prima fază a muncii dumneavoastră nu aveți uzual imaginea foarte clară a demersului și a modului în care se va contura în final tema și mai ales modul în care dumneavoastră vă veți defini anumite teze și le veți argumenta. Sunteți aproape ca într-un joc de tip puzzle în care la primele piese care corespund articolelor și studiilor consultate nu veți avea adesea revelația unei imagini de ansamblu. Treptat, după o bună perioadă de timp în care vă documentați, imaginea de ansamblu se va clarifica și va fi tot mai coerentă, pentru ca în final să obțineți rezultatul dorit. Din acest punct de vedere, munca de documentare nu se aseamănă decât parțial cu munca pe care ați depus-o în facultate pentru a vă pregăti la diverse examene. Documentarea dumneavoastră nu trebuie să se centreze pe obiectivul de a reține și a acumula un volum de informații de tipul definiții, clasificări, teorii etc. în vederea unui examen. De regulă, nimeni nu vă va întreba ceva anume din literatura consultată, ci ceea ce o comisie dorește este să vadă cum lucrările consultate se oglindesc în ansamblul

demersului dumneavoastră academic. Din acest motiv, documentarea trebuie să fie o acțiune sistematică și de lungă durată și nu un efort focalizat pe o perioadă scurtă de timp, așa cum este cazul celor mai multe din examenele pe care le-ați promovat. Dacă reușiți să lucrați la licență sau la disertație zilnic ori aproape zilnic, chiar dacă nu alocați un timp foarte lung, este mai util decât a munci ore în șir într-o perioadă scurtă de timp.

O atenție deosebită trebuie să acordați planificării demersurilor empirice, atunci când ele există, pentru că acestea depind și de alți factori externi controlului dumneavoastră. Este bine de asemenea să luați în calcul că redactarea finală a lucrării vă va lua, în funcție de stilul dumneavoastră personal, cel puțin două săptămâni, iar revizuirea finală a textului cel puțin încă pe atât. Este bine să luați totodată în calcul faptul că un profesor coordonator este mult mai ocupat la finalul termenelor de pregătire și că este evident mai greu să mai aveți un feed back rapid la sfârșitul perioadei definite administrativ pentru predarea lucrării. Este util să vă fixați un program regulat al consultațiilor cu profesorul coordonator, ideal este ca de două, trei ori pe lună să vă întâlniți profesorul sau profesoara care vă coordonează, chiar dacă aveți puține lucruri de clarificat.

3.2 Ordinea redactării capitolelor

O altă problemă uzuală a studenților este dată de alegerea unei ordini a capitolelor în elaborarea și redactarea lucrării. În primul rând, ordinea elaborării nu trebuie să coincidă cu logica redactării. Cu alte cuvinte, activitatea de elaborare nu are necesar aceeași ordine cu cea de redactare. Prin urmare, nu trebuie să vă preocupe excesiv problema capitolelor în prima fază. Pe măsură ce începeți redactarea este posibil să vă dați seama că o anumită componentă poate să fie integrată în altă parte sau că merită o tratare separată. Redactarea va rezolva în timp aceste probleme. Singurul lucru pe care trebuie să-l urmăriți este acela de a exista o logică internă a lucrării. Dacă, spre exemplu, aveți de tratat o temă despre discriminarea homosexualilor într-un anumit tip de organizație, este util să prezentați mai întâi diversele teorii, paradigme despre homosexualitate și implicațiile ei sociale, mai apoi despre raportul dintre aceasta și discriminare și apoi să particularizați la o dimensiune organizațională concretă.

3.3 Revizuirea textelor scrise

Este esențial ca odată terminată redactarea lucrării, după o scurtă pauză de două, trei zile sau chiar mai mult dacă vă permiteți timpul necesar, să revedeți integral textul. Multe lucrări sunt slabe pentru că nu au fost revizuite înaintea predării. Dacă nu ați planificat bine activitatea de elaborare riscați să finalizați lucrarea cu prea puțin timp înaintea predării. Într-o lucrare finală, nerevizuită, pot scăpa multe lucruri neplăcute atât la nivel de tehnoredactare, uneori chiar extrem de păguboase, de exemplu ați scris numele greșit al unui autor important, v-a scăpat o cifră sau ați pus greșit o virgulă la un număr, dar și în ceea ce privește conținutul. Ceea ce vi s-a părut clar când ați redactat inițial textul nu a fost și astfel realizat. Din acest motiv, revizuirea este bine să o faceți după o scurtă perioadă de pauză care vă poate asigura o privire proaspătă asupra tezei.

3.4 Cum prezentăm datele de cercetare?

Datele de cercetare se prezintă după logica designului metodologic pe care l-ați proiectat. Nu inundați teza cu date care nu au semnificație. Nu încercați să prezentați multe date, de exemplu toate prelucrările pe care le-ați realizat într-un program de analiză statistică a datelor sau să integrați în lucrare răspunsurile subiecților la o grilă de interviu. Singurele date prezentate sunt cele importante, relevante pentru ipotezele și întrebările de cercetare. Dacă ați proiectat instrumente, nu le veți introduce în capitolul metodologic, ci le veți anexa separat la sfârșitul lucrării. Nu ezitați să sistematizați, inclusiv grafic, datele prezentate. De asemenea, este utilă folosirea de matrici sau tabele. Nu uitați că acestea sunt instrumente pentru o mai bună înțelegere și deci trebuie să aibă această funcție. Dacă ați făcut o comparație între valorile a două variabile, dar acestea aveau un număr foarte mare de valori de scală atunci tabelul respectiv va fi destul de dificil de parcurs. Din acest motiv nu este recomandabil niciodată, spre exemplu, să preluați direct tabelele din programul statistic SPSS. Redefiniți matricele, tabelele și datele, reținând doar ce este esențial.

3.5 Precizarea limitelor cercetării

Este preferabil într-un demers de cercetare, mai ales în faza în care el este mai degrabă demonstrativ, să aveți nivelul de reflexivitate necesar pentru a reliefa limitele

metodologice ale propriului demers. Întotdeauna sunt apreciate eforturile unui student de a contura limitele demersului de cercetare propus, limite de care este conștient. Nu formulați însă ca limite niște aprecieri de ordin general de tipul „nu am avut timp suficient”, „era nevoie de mai mulți subiecți în eșantion” etc. Cu alte cuvinte nu este cazul să insistați pe anumite chestiuni evidente pe care comisia le presupune ca un dat. Este util să remarcați acele elemente care pot suscita obiecții sau perspective diferite de interpretare. Dacă remarcați că o variabilă nu a putut fi controlată suficient de bine într-un experiment sau vă dați seama la un moment dat că mai există un factor care putea influența rezultatele, aceste elemente constituie limite reale pe care le descoperiți în demersul dumneavoastră și în acest caz efortul dumneavoastră critic este validat întotdeauna de comisie ca și competență majoră.

3.6 Elaborarea introducerii și a încheierii lucrării

Una din problemele obișnuite ale studenților este: „Cum să încep?”. Acest lucru se întâmplă tocmai pentru că, în prima fază, studentul nu are o foarte clară imagine de ansamblu a lucrării pe care urmează să o elaboreze și din acest motiv dorința de a face o introducere la ceva neconturat suficient este întotdeauna urmată de o dezamăgire sau măcar de un sentiment frustrant al incapacității de a alcătui o introducere atractivă. Toate aceste lucruri se produc pentru că introducerea ca și încheierea se elaborează, împreună, la sfârșitul redactării lucrării și nu la începutul acesteia. Ele se redactează împreună pentru că este util ca logica și stilul de construcție să fie asemănătoare. Introducerea și încheierea au funcții clar conturate; în cadrul introducerii și al încheierii nu trebuie să existe alte obiective în afara celor derivate din funcțiile respective.

Introducerea are două funcții majore:

- Definirea scopului lucrării.
- Captarea interesului audienței prin reliefarea importanței și a relevanței lucrării.

În introducere nu prezentăm detalii ale cercetării, nu facem trimiteri bibliografice la autori sau teorii, nu definim concepte, nu definim cadrul metodologic și cu siguranță nu formulăm concluzii.

Încheierea, la rândul ei, are tot două funcții majore:

- Menționarea celor mai importante concluzii și a posibilelor deschideri teoretice și empirice de dezvoltare a temei de cercetare.
- Formularea unei încheieri.

Observăm că încheierea este centrată prioritar pe efortul de a formula concluzii. Acestea se axează pe logica propusă de întregul proiect, dar nu se trec în revistă decât cele mai importante concluzii împreună cu descrierea foarte succintă a modului în care ați ajuns la respectivele concluzii.

Greșelile tipice în introducere sau încheiere sunt date de lungirea exagerată a acestora, de introducerea unor teme din lucrare, de reluarea integrală a unor idei sau argumente, anunțarea în introducere a unor lucruri care nu se regăsesc și în conținut etc.

Capitolul 4 Redactarea lucrării de licență și a disertației

4.1 Stilul lucrării

Stilul lucrării trebuie să fie unul științific, de ținută academică. Pentru aceasta trebuie să ții cont atât de limbajul specific științei și implicit al disciplinei în care lucrezi, cât și de normele de scriere academică așa cum sunt definite ele în diverse lucrări, inclusiv în prezenta. Trebuie să eviți stilul colocvial de prezentare sau de tip eseistic ori jurnalistic. Personalizarea în exces, ca stil de scriere, scade de regulă valoarea unui text. Dincolo de aceste aspecte trebuie să ții cont și de alte câteva elemente care țin atât de normele de elaborare a unui discurs scris, cât și de cerințe de stil și de redactare obligatorii. Din acest punct de vedere, stilul lucrării dumneavoastră trebuie să fie:

- **clar** prin utilizarea de propoziții simple, precise, fraze scurte, fără construcții suplimentare care îngreunează înțelegerea;
- **ilustrativ** prin utilizarea de exemple, comparații, ilustrări vizuale ale unor raporturi, comparații etc.;
- **precis** prin aceea că sensurile cuvintelor utilizate trebuie să fie lipsite de ambiguitate, referințele să fie clare și exacte. În textul scris nu sunt permise estimările vagi de genul *“unii autori consideră că...”* sau aprecierile nedeterminate de genul: *“nivelul sărăciei este mare...”* sau *“acest proces de comunicare are o funcție deosebită...”*. În locul acestor exprimări sunt preferabile cuvintele și termenii preciși de genul: *“x autor a considerat că...”*, *“sărăcia a atins coeficientul sau procentul z...”* sau *“acest proces de comunicare are o funcție importantă...”* (dat fiind că termenul “deosebit” este ambivalent, putând avea conotații pozitive sau negative);

- **corect** din punct de vedere gramatical.

4.2 Folosirea timpurilor verbale

Într-o lucrare de licență/disertație, timpurile verbale folosite în redactarea textului trebuie să respecte o anumită dimensiune formală, definitorie pentru stilul de redactare al oricărei lucrări cu caracter științific. Alegerea timpurilor verbale depinde de subiectul relevant sau de natura capitolului unei lucrări. Astfel, timpul prezent este utilizat de exemplu în următoarele cazuri:

- în partea de introducere, unde sunt prezentate obiectivele studiului și cercetării;
- în textul lucrării, atunci când se face trimitere la elemente de definire a unui obiect, concept, a unor situații, fapte recunoscute în domeniul referențial (exemplu: *„în condițiile în care grupurile sunt de dimensiuni mici...”*);
- în partea de formulare a concluziilor și a recomandărilor.

Alegerea timpului trecut este utilizat în următoarele situații:

- în situația în care se face referire la un studiu realizat deja, la anumite materiale sau metode utilizate (exemplu: *„această dimensiune nu a fost luată în considerare în definiția de lucru a conceptului cu care s-a operat...”*, sau *„cercetarea s-a bazat pe componente de observație participativă....”*);
- în situația în care se face referire la rezultate obținute în urma cercetării (exemplu: *„În cadrul celui de-al treilea focus grup s-a observat că ...”*);
- în situația în care se face referire la anumite studii anterioare, relevante pentru tema cercetării (exemplu: *„Goffman a observat în studiul său...”*).

În ceea ce privește exprimarea modului și a persoanei gramaticale, se folosește fie modul impersonal (exemplu: *“Obiectivul acestei lucrări este acela de a identifica...”*), fie persoana I, plural, în situații de tipul următor: *„În tabelul 9 putem vedea...”* sau *„Pe baza rezultatelor cercetării putem formula următoarea concluzie ...”*. De regulă, nu se recomandă utilizarea persoanei I, singular, în cazul lucrărilor cu caracter științific.

4.3 Stilul propozițiilor, frazelor și paragrafelor

Stilul utilizat trebuie să fie concis și exact. Propozițiile lungi, de exemplu, sunt dificil de citit și generează adeseori dificultăți de înțelegere. De asemenea, fiecare paragraf trebuie să formeze o entitate tematică distinctă. Toate propozițiile care sunt cuprinse într-un paragraf trebuie să servească scopului expunerii respectivului paragraf. Paragraful include o propoziție de bază sau o propoziție cheie care concentrează aspectul tematic central în jurul căreia sunt formulate alte propoziții care au rolul de a explica, argumenta, întări sau oferi exemple.

4.4 Notele de subsol și notele finale

Se folosesc de regulă ca parte a aparatului critic al unei lucrări pentru a contextualiza citatele utilizate (menționându-se sursa exactă a citatului), în special notele de subsol având această funcție. Notele, de ambele tipuri, se mai pot utiliza și în situațiile în care autorul dorește să ofere informații și explicații suplimentare pentru anumite idei, observații, trimiteri care apar în textul principal și care sunt importante pentru anumite tipuri de construcții descriptive, argumentative etc., dar a căror introducere în textul principal ar îngreuna lectura. Notele de subsol oferă spațiul necesar pentru formularea unor comentarii mai ample referitoare la anumite afirmații făcute în lucrare. Pe de altă parte, utilizarea excesivă a notelor de subsol poate să conducă la o parcurgere anevoioasă a lucrării, afectând continuitatea a ceea ce se prezintă și expune în lucrare.

4.5 Regulile de redactare și alegerea unui format de prezentare

Principalele aspecte privind tehnoredactarea unei lucrări de licență sau disertație se referă la: alegerea formatului lucrării (care de obicei este A4), alegerea mărimii rândului, alegerea corpului de literă (de regulă dimensiunea de 12 puncte), formatul de text, alinierea paragrafelor (la stânga, la dreapta sau la centru, în funcție de anumite tipuri de corpuri de text ale lucrării), modalitățile de evidențiere în text (de exemplu utilizarea ghilimelelor pentru marcarea introducerii unui citat în textul lucrării sau utilizarea caracterului bolduit ori a celui italic pentru sublinierea anumitor termeni, sintagme, extrase etc.). Un alt tip de

opțiuni vizează modalitatea de numerotare în cadrul sumarului, precum și al cuprinsului (conținutului). Cele mai frecvente modalități presupun utilizarea fie a cifrelor romane, fie a cifrelor arabe, a literelor majuscule ori a celor minuscule, urmate fie de punct, fie de semiparanteze etc. Important este ca, indiferent de caracteristicile alese pentru tehnoredactarea lucrării, acestea să fie respectate de-a lungul întregii lucrări, astfel încât prezentarea acestora să fie unitară și armonioasă.

4.6 Cum defnim capitolele și structura acestora?

O lucrare de licență/disertație, este structurată, de regulă, în jurul unui număr de 4 - 6 părți componente sau secvențe, adesea formând capitole de sine stătătoare. O recomandare utilă pentru organizarea conținutului fiecărui capitol sau a oricărei secvențe constitutive a lucrării constă în prezentarea la începutul acestora a obiectivelor urmărite.

Conținutul capitolelor unei lucrări de licență/disertație poate să varieze în anumite măsuri, dar, de obicei, acesta este structurat pe modelul următoarelor dimensiuni:

- Introducere;
- Partea teoretică (formată din unul sau mai multe capitole în funcție de specificul temei);
- Prezentarea metodologiei de cercetare;
- Prezentarea sistematică, analiza și interpretarea datelor;
- Încheiere și concluzii.

Referitor la anumite caracteristici definitorii pentru fiecare dintre componentele structurii unei lucrări de licență/disertație, se impun câteva precizări. Acestea vizează în primul rând modalitățile și strategiile de concepere și organizare a conținutului fiecăreia dintre componente. Din punct de vedere al dimensiunii pe care o ocupă în economia generală a lucrării, introducerea cuprinde de regulă 5-10% din numărul total de cuvinte al lucrării, în timp ce partea teoretică cuprinde între 50-70%, în funcție și de tipul de lucrare, de natura temei ca și de tipul de metodologie utilizat. Spre exemplu, utilizarea unor metode de tip calitativ reclamă uzual un spațiu mai mare în prezentarea rezultatelor cercetării. Partea de metodologie și de prezentare și analiză a datelor se situează în jurul a 30-40 % din

lucrare, în timp ce capitolul concluziilor nu depășește, ca și în cazul introducerii, 5-10% din totalul lucrării.

Introducerea, așa cum am menționat în capitolul anterior, are un rol foarte important oferind o prezentare și o clarificare a contextului de abordare și de tratare a problemicii alese pentru studiu. Introducerea, ca primă secvență sau componentă a lucrării, oferă un set de răspunsuri la întrebări care vizează modalitățile generale de gândire, concepere, organizare și desfășurare a întregului demers de studiu și cercetare. Cu alte cuvinte oferă răspunsuri la întrebări de tipul: Care este relevanța temei alese? În ce context? În ce constă utilitatea, relevanța și originalitatea abordării de cercetare a temei? Cum și-a propus autorul/autoarea să cerceteze problematica aleasă? Care este universul de cercetare avut în vedere și de ce? Care sunt metodele utilizate pentru colectarea și analiza datelor? etc.

Cea de-a doua componentă cuprinde trecerea în revistă într-o manieră sintetică și critică a literaturii de specialitate relevante pentru domeniul tematic al lucrării. Această componentă prezintă categorii diverse de date și informații produse anterior în domeniul de studiu și cercetare al tematicii lucrării. Pe scurt, este vorba despre ceea ce s-a scris și publicat anterior de către specialiști.

Partea metodologică a lucrării, în situația în care există o abordare empirică, include prezentarea metodologiei utilizate, a universului de cercetare și a altor aspecte ale instrumentării investigației. Această componentă a lucrării trebuie să includă referințe de bază referitoare la metodele, tehnicile și instrumentele utilizate în cadrul cercetării. Este de asemenea important să existe o justificare pertinentă a alegerii respectivului instrumentar metodologic.

Prezentarea sistematică a datelor de cercetare trebuie să țină seama de faptul că ea trebuie să răspundă la două întrebări esențiale: Ce anume a fost observat și ce anume a fost descoperit în urma cercetării? În funcție de natura datelor colectate și centralizate, pot fi utilizate diferite instrumente grafice de organizare și prezentare a datelor care să ofere o lectură facilă a acestora. Astfel, pot fi folosite tabele, grafice, diagrame, scheme etc., acestea având avantajul prezentării datelor/rezultatelor într-o manieră condensată și sugestivă. Fiecare tabel, fiecare grafic trebuie să aibă un titlu care să exprime adecvat conținutul.

Analiza și interpretarea datelor de cercetare, la rândul ei, trebuie să pună în evidență descoperirile, patternurile explicative care au rezultat în urma prelucrării datelor. De asemenea, analiza trebuie să includă referințe privitoare la identificarea de diferențe între rezultatele obținute în urma desfășurării cercetării proprii și rezultatele cercetărilor întreprinse anterior de către alți specialiști. Este important să subliniați acele idei care evidențiază o schimbare de perspectivă în ceea ce privește raportarea proprie la problematica cercetată, la modurile de abordare ale acesteia și la mecanismele explicative specifice.

Ultima parte a lucrării, încheierea, este dedicată în principal concluziilor demersului de cercetare. Sunt totodată utile și alte precizări privitoare la diversele posibile direcții viitoare de investigație ca și menționarea limitelor definite pentru demersul de investigație propus.

Numerotarea capitolelor și subcapitolelor în cadrul sumarului lucrării trebuie să respecte o anumită logică de ordonare a acestora în funcție de gradul de generalitate, respectiv, de specificitate al diferitelor aspecte ale lucrării.

4.7 Cum și când utilizăm citate?

Una dintre metodologiile standard de citare cel mai des utilizate este sistemul autor-dată (sau sistemul Harvard). Sistemul Harvard are avantajul plasării referinței direct în textul lucrării (autor și dată), astfel încât permite celui care parcurge lucrarea să evalueze direct elementele de fundamentare și acuratețe ale sursei utilizate, fără a fi nevoie să le caute într-o secțiune separată de referințe bibliografice. Potrivit acestui sistem de citare, referințele bibliografice sunt inserate în textul lucrării.

De exemplu: *“Un statut, o poziție, o încadrare socială nu reprezintă un lucru material care să fie posedat și apoi etalat, ci un model de comportament adecvat, coerent, ornat și bine articulat”* (Erving Goffman, 2007, p. 101) sau (Goffman 2007:101). Modalitățile de utilizare a referințelor directe în textul lucrării pot fi variate.

Câteva exemple în acest sens: text... (nume de familie, anul); text... (nume de familie anul). Alte formule pot fi: “în anul ..., nume autor scria că ...” sau “nume autor (anul) afirma că”.

În cazul referințelor bibliografice indirecte și, în mod particular, în cazul introducerii unor referințe multiple, se inserează în paranteză numele acestora urmat de anul apariției lucrării, folosindu-se separarea între autori prin semnul “;”. De exemplu: (Ledrut, 1979; Lefebvre, 1991; Lynch, 1960). Numele de familie ale autorilor se ordonează alfabetic. Atunci când se citează direct un autor, este necesară menționarea paginii din care a fost extras citatul. De exemplu: „În 1991, Sorlin scria că “...” (p. 30)”. În cazul în care numărul de cuvinte din citat depășește 50, se recomandă o altă încadrare a citatului și anume prin separarea acestuia de corpul de text propriu-zis într-un paragraf distinct, așa dar ca bloc independent de text, prin lăsarea unui spațiu de un rând înainte și după textul citat și la o distanță de cinci spații de marginea din stânga. Pentru această formulă de utilizare a citatelor, nu se utilizează ghilimelele. Un exemplu în cele ce urmează:

Așa cum scria Theodor Adorno ([1951] 2007):

Pseudorealismul industriei culturale, stilul ei n-au trebuință de manifestarea înșelătoare pusă în scenă de magnații filmului și de lacheii lor, ci, în condițiile ce domină producția, rezultă în mod necesar din chiar principiul stilistic al naturalismului. Dacă filmul s-ar mulțumi, conform exigențelor lui Zola, cu reproducerea oarbă a cotidianului, posibilă cu ajutorul fotografiei animate și al sunetului, ar rezulta de aici o construcție ciudată pentru habitudinile vizuale ale publicului, difuză și dezarticulată față de exterior. (p. 162)

4.8 Utilizarea citatelor în limbi străine

Se recomandă utilizarea citatelor sau cuvintelor în limbi străine în situațiile în care nu există o traducere în limba română a cărții/articolului la care se dorește a se face trimiterea, așa dar pentru păstrarea acurateței textului citat, este preferabilă această formulă de citare. Pe de altă parte, se poate recurge la această modalitate de citare pentru a evita posibile alterări ale sensului și semnificației anumitor termeni, concepte ori sintagme utilizate și care sunt foarte importante în expunerea ori argumentarea unor idei, observații, interpretări. În astfel de cazuri, un autor utilizează de regulă cuvântul sau sintagma tradusă în limba română menționând în paranteză varianta originală.

4.9 Tipuri speciale de citat. Motto-ul

Acesta este un tip de text ocazional, având valoare stilistică și expresivă, constând într-un citat de mici dimensiuni care poate fi în proză sau în versuri. De obicei, acesta va ocupa aproximativ o treime din lungimea unui rând de text obișnuit dintr-o pagină. Din punct de vedere al mărimii literelor, aceasta va fi întotdeauna mai mică decât mărimea literelor din textul principal. Se situează de regulă imediat după titlul unui capitol. Funcția acestui tip de text este aceea de a propune o referențialitate și totodată un anumit spațiu de reflecție vis-a-vis de tematica urmând a fi tratată în conținutul textului principal. Nu utilizați un motto decât dacă are o relevanță specificată precis în conținutul lucrării. Este recomandabil să utilizăm aceste formule stilistice cu parcimonie, fiind atenți să nu deplasăm cheia de citire a textului lucrării din sfera științifică și academică în cea jurnalistică sau eseistică.

4.10 Prezentarea clasificărilor, matricelor, graficelor și tabelelor

În afară de textul propriu-zis al lucrării, anumite elemente de conținut pot fi descrise prin folosirea de ilustrații, tabele, diagrame etc. Ilustrațiile reprezintă orice alte tipuri de prezentări grafice, altele decât tabelele sau diferite alte formule. Exemple de ilustrații sunt: hărțile, diagramele, graficele, matricele, desenele, fotografiile etc. Ilustrațiile au rolul de a sublinia și întări, într-o manieră expresivă, anumite date, idei și interpretări formulate în scris. Funcția ilustrațiilor este aceea de a lămurii ceea ce este exprimat în scris, de aceea o regulă esențială în utilizarea lor este aceea de a nu fi prezentate izolat, ci întotdeauna acestea trebuie încorporate în textul pe care îl ilustrează. Fiecare ilustrație utilizată pentru clarificări suplimentare trebuie să fie denumită într-o manieră suficient de descriptivă, pentru a facilita conexiunile dintre text și imagine. Fiecare ilustrație trebuie să fie însoțită de explicațiile corespunzătoare. În ceea ce privește tabelele, în funcție de dimensiunile acestora, acestea vor fi inserate fie în textul lucrării, fie, atunci când dimensiunile sunt mari, la sfârșitul lucrării, sub formă de anexe. Este recomandabil ca tabelele mari să fie prezentate pe pagini separate, notarea acestora fiind consecutivă. Figurile și tabelele trebuie să prezinte faptele aduse în discuție în mod clar. Prezentarea trebuie să fie comprehensibilă. Întotdeauna trebuie să existe o explicație în textul de prezentare a figurii/tabelului. De

asemenea, este obligatorie menționarea sursei ilustrației utilizate în corpul de text al lucrării, atunci când aceasta este preluată dintr-o altă lucrare.

4.11 Bibliografia și modul ei de redactare

Bibliografia cuprinde toate sursele documentare utilizate în elaborarea lucrării. Aceasta se structurează pe două dimensiuni principale: pe de o parte, materialele tipărite (cărți, capitole din diferite cărți sau volume, reviste de specialitate, articole și alte lucrări tipărite în volumele unor conferințe etc.), pe de altă parte, sursele electronice (articole și lucrări disponibile online, site-uri etc.). Există mai multe sisteme de citare. Este obligatoriu să utilizați un singur sistem în lucrare. Două dintre cele mai răspândite sisteme de citare în domeniul științelor sociale, politice și umane sunt sistemele Chicago și Harvard. Potrivit sistemului Harvard, sursele bibliografice sunt ordonate alfabetic după autor și cronologic la nivelul referințelor aceluiași autor, atunci când este cazul. Prezentarea referințelor se realizează întotdeauna alfabetic indiferent dacă este vorba de carte sau de articol. Una dintre modalitățile care ușurează identificarea referințelor constă în a indica anul publicării lucrării/articolului/cărții imediat după numele autorului. În cele ce urmează vom oferi câteva exemple privind modalitățile de prezentare a referințelor.

Referință la o carte

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell.

Referință la un capitol dintr-o(un) carte/volum

Warner Jr., Sam Bass. 1984. „Slums and Skyscrapers. Urban Images, Symbols, and Ideology”. Pp. 181-195 în *Cities of the Mind. Images and Themes of the City in the Social Sciences*, edited by Lloyd Rodwin and Robert M. Hollister. New York: Plenum Press.

Referință la un articol dintr-o revistă de specialitate

Wirth, Louis. 1938. „Urbanism as a Way of Life”. *The American Journal of Sociology* 44(1):1-24.

Este obligatoriu ca toate referințele utilizate în textul lucrării să se regăsească în lista bibliografică finală.

Un alt model de citare este sistemul Chicago. Un model al acestuia, prezentat în detaliu și folosit frecvent în spațiul academic din România găsiți la adresa de internet www.revistasocietateareala.ro

4.12 Sursele de pe internet și utilizarea lor în lucrare

În afara surselor bibliografice ale lucrării pot să existe și alte tipuri de surse de documentare. Unul dintre acestea se referă la sursele web. Utilizarea acestui tip de sursă devine o opțiune în situațiile în care este practic imposibilă consultarea documentului/cărții/articolului în varianta lui fizică, ori documentul respectiv nu există decât pe acel tip de suport. Important în ceea ce privește utilizarea unor astfel de surse este să aveți în vedere anumite criterii de selecție a surselor web, criterii care să asigure credibilitatea surselor consultate și valoarea științifică a materialelor parcurse. Din punct de vedere al prezentării formale a surselor web într-o lucrare, una dintre erorile des întâlnite atât în lucrările de licență, cât și în disertații, se referă tocmai la confuzia dintre sursa bibliografică și sursa web. Cu alte cuvinte, bibliografia include doar cărțile citite de autor în vederea documentării pentru lucrare, nu și paginile web consultate în același scop. Etimologic și la origine, termenul “bibliografie” provine de la cuvântul „byblos” din limba greacă, acesta însemnând „carte”. Dată fiind această diferențiere substanțială, sursele web (site-ografia) vor fi întotdeauna incluse separat de partea de referințe bibliografice, de obicei după aceasta. Sursele web sunt ordonate alfabetic după adresă. Se menționează la final, între paranteze rotunde, data la care au fost accesate.

4.13 Anexele

Anexele se folosesc în situația în care autorul consideră ca fiind relevantă, pentru consistența și acuratețea celor prezentate și expuse în corpul de text al lucrării, utilizarea suplimentară a unor tipuri de date și informații/documente. Pe de o parte, volumul documentelor, pe de altă parte, o anumită formă de prezentare a acestora explică opțiunea pentru plasarea lor într-un anumit spațiu al lucrării și anume la sfârșitul acesteia. Și aceasta pentru că dacă ar fi plasate în interiorul corpului de text, acolo unde apare trimiterea respectivă, ar afecta continuitatea expunerii de idei, argumente, observații etc. În primul rând, anexele servesc pentru expunerea anumitor componente la nivelul datelor și rezultatelor cercetării efectuate. Aici regăsim de regulă tabele, chestionare, grafice, diagrame, imagini și alte tipuri de documente care ilustrează secvențial demersul de

investigație, analiză și interpretare a datelor de cercetare. Anexele includ așadar doar acele documente considerate relevante pentru anumite aspecte ce țin de conținutul lucrării și care prin volumul lor mare, dacă ar fi incluse în cadrul capitolelor și/sau subcapitolelor lucrării, ar afecta continuitatea textului. Regula este ca pentru fiecare anexă care se regăsește la sfârșitul lucrării să existe cel puțin o referință în corpul de text al lucrării. Anexele se numerotează consecutiv (*Anexa 1, Anexa 2* etc.). Dacă o anexă acoperă mai mult decât o pagină, paginile sunt numerotate astfel: *Anexa 1/1, Anexa 1/2* și *Anexa 1/3*. Numărul dinaintea semnului „/” indică numărul anexei, iar numărul care apare după semnul „/” indică numărul paginii.

4.14 Structura formală a lucrării

Structura unei lucrări de licență/disertație din punct de vedere al ordonării formale a conținutului cuprinde următoarele elemente: coperta, pagina de titlu, lista abrevierilor utilizate, legende (dacă este cazul), lista ilustrațiilor și a tabelelor, cuprinsul lucrării, corpul de text al lucrării, bibliografia și anexele.

Coperta conține numele tipului de lucrare (licență sau disertație), numele instituției universitare, numele și prenumele autorului, titlul universitar, numele și prenumele coordonatorului lucrării. Lucrarea trebuie să aibă un singur titlu care se va regăsi așadar atât pe copertă, cât și pe pagina de titlu. (A se vedea Anexa 1)

Pagina de titlu conține practic aceleași informații de identificare: numele instituției universitare, doar că în loc de tipul de lucrare, se trece titlul lucrării, numele și prenumele autorului, numele profesorului coordonator și data la care a fost acceptată lucrarea pentru susținere. (A se vedea Anexa 2)

Lista abrevierilor utilizate. În cazul în care există numeroase abrevieri utilizate în textul lucrării, se recomandă trecerea acestora pe o listă explicativă situată imediat după pagina de titlu și înainte de cuprins.

Lista ilustrațiilor și lista tabelelor. În situațiile în care corpul de text al lucrării este ilustrat cu diferite tipuri de prezentări grafice, imagini și tabele, acestea vor trebui enumerate pe o listă, acordându-li-se câte un număr și titlu, dispuse în categorii separate. Numerotarea figurilor utilizate se reia odată cu trecerea la un nou capitol al lucrării. De exemplu: *Figura 1.1* – unde numărul 1 situat înainte de punct se referă la numărul capitolului în care este

inserată figura respectivă, iar numărul 1 situat după punct se referă la numărul figurii. Dacă, de exemplu, în capitolul 3 al unei lucrări vom utiliza trei figuri (ilustrații, reprezentări grafice etc.), acestea vor fi prezentate astfel: *Figura 3.1*, *Figura 3.2*, *Figura 3.3*. Același principiu de prezentare formală este valabil și în cazul utilizării de tabele. Această listă va fi inserată în lucrare înaintea cuprinsului. De asemenea, pentru fiecare figură/tabel/prezentare grafică se va menționa numărul paginii la care se regăsește în corpul de text al lucrării. (A se vedea Anexa 3)

Sumarul (cuprinsul) include titlurile tuturor capitolelor și subcapitolelor lucrării. În dreptul fiecărui titlu se precizează numărul paginii la care începe capitolul/subcapitolul respectiv. Titlurile capitolelor și subcapitolelor sunt numerotate și sunt ordonate pe nivele diferite. Numerotarea paginilor lucrării începe cu pagina introductivă. Același numărătoare este continuată în paginile care includ bibliografia. Paginile în care sunt incluse anexele lucrării sunt numerotate distinct și au fiecare câte un titlu. Lista anexelor este de asemenea inclusă în cuprinsul lucrării. (A se vedea Anexa 4)

Cuprinsul (conținutul) lucrării include: introducerea, partea teoretică, metodologia, partea de prezentare a datelor de cercetare, analiza și interpretarea datelor și formularea concluziilor (descrise mai sus în secțiunea referitoare la structurarea capitolelor și subcapitolelor unei lucrări).

Bibliografia (descrierea de la paragraful 4.11).

Anexe (descrierea de la paragraful 4.13).

Capitolul 5 Aspecte de ordin deontologic în elaborarea și redactarea lucrării de licență/disertație

5.1 Ce este deontologia?

Deontologia privește normele de conduită și obligațiile de tip etic specifice unei anumite profesii. Orice profesie este preocupată de codurile normative care reglementează dreptul și modalitățile în care cineva poate exercita o anumită profesie. Normele deontologie s-au legat istoric în primul rând de acele profesii care vizează o relație directă cu oamenii și care prin exercitarea lor afectează direct sau indirect viața sau/și integritatea ființei umane. Teoretic, în cadrul domeniului medical putem vorbi de un prim cod deontologic chiar odată cu apariția celebrului jurământ al lui Hipocrat. Nu întâmplător, prin chiar natura ei, medicina a impus în general primele coduri deontologice și în epoca modernă.

Pentru activitatea de cercetare științifică din cadrul științelor socio-umane primele coduri etice s-au impus odată cu mișcările sociale pentru drepturi din anii '60 și '70. Spre exemplu, prima reglementare pe teme deontologice în cercetarea biomedicală a apărut în 1966 când, în SUA, Public Health Service a impus ca orice cercetare subvenționată de ei să fie aprobată de un comitet instituțional de etică. Tot în SUA, în 1971, s-a lansat ideea **consimțământului informat** care trebuie cerut subiecților care participă la diverse cercetări în domeniul medical, psihologic, educațional sau social.

În timp, aceste coduri deontologice s-au dezvoltat pentru fiecare profesie din domeniul științelor sociale, politice, umane, inclusiv pentru componenta de cercetare pe care aceste științe o implică. În esență, un cod deontologic în domeniul cercetării cuprinde o serie de norme care reglementează raporturile cu subiecții investigațiilor, sau cu diverșii beneficiari ai acestora. În esență orice cod deontologic impune o restricție fundamentală, aceea ca prin ori ceea ce face un cercetător să nu fie afectată negativ, fizic, psihic sau în

orice alt mod, direct sau indirect, nici o persoană. Ideea de bază este aceea de a nu răni fizic, psihic sau simbolic subiecții participanți la o investigație științifică.

Deontologia privește, desigur, cadrul general normativ al exercitării unei profesii, inclusiv relațiile cu clienții sau beneficiarii, cu persoanele terțe care au relații cu specialiștii sau cu instituțiile în care aceștia lucrează. În elaborarea lucrării dumneavoastră vă recomandăm să consultați de la bun început regulamentul sau codul etic și/sau deontologic din cadrul universității în care studiați. În universitatea dumneavoastră există în mod obligatoriu și o comisie de etică, iar pentru orice nelămuriri pe care le aveți puteți consulta membrii acesteia.

5.2 Plagiatul

Plagiatul este o infracțiune de furt intelectual, prin care cineva își însușește și reclamă creația unui produs al unei munci intelectuale a altcuiva, indiferent de forma pe care acesta o are: creație științifică, literară, muzicală, idei sau soluții tehnice sau tehnologii în ansamblu, produse vizuale de tip fotografie, film etc.

Autorul de drept al muncii intelectuale însușită de cineva prin plagiat, poate fi un alt autor, o echipă de cercetare, o organizație etc. În egală măsură tot plagiat este considerată și situația în care autorul de drept a utilizat un pseudonim, este anonim sau are o identitate incertă. Plagiatul se referă la asumarea ca și creație personală a unei munci intelectuale care este produsă de altcineva, indiferent dacă acest autor este cunoscut sau nu, este în viață sau nu. Plagiatul nu este doar o încălcare a unor drepturi de autor, care de multe ori poate exista în măsura în care cineva poate avea beneficii în urma utilizării muncii intelectuale bazată pe plagiat. Dreptul de proprietate intelectuală este încălcat prin plagiat, dar plagiatul este mai general, pentru că se referă nu doar la autorul de drept (al cărui drept legal a fost încălcat), ci, în egală măsură, la plagiator, cel care se face vinovat de furtul creației altcuiva. Prin urmare, gravitatea reverențială este dată de însușirea ca și creație personală a muncii altcuiva și din acest motiv și situația în care un student apelează la un coleg ca să îi scrie un referat la facultate pe care îl prezintă apoi ca lucrare personală constituie tot un plagiat, chiar dacă colegul a fost de acord. Preluarea unor materiale de pe internet, care sunt oferite liber publicului și asumarea lor ca și creație personală constituie tot plagiat.

Plagiatul se referă la acțiunea de preluare a unor produse de muncă intelectuală, indiferent de maniera preluării, integrale sau parțiale și indiferent dacă autorul a fost sau nu de acord cu acest lucru.

Preluarea din diverse surse a unor materiale este reglementată precis și se referă la preluarea unor citate, extracte, reprezentări grafice de tipul scheme, tabele, matrici, grafice etc. de dimensiuni în general mici, care slujesc pentru analiză, interpretare, comentariu, ilustrare sau exemplificare, întotdeauna cu precizarea sursei de unde a fost preluat materialul respectiv. Preluarea într-o lucrare de licență sau într-o disertație a unor grafice, a unor scheme ori a unor citate, care nu au precizată sursa de unde au fost preluate (autor, carte/revista/studiu etc.) constituie tot plagiat.

În general preluarea unor materiale care au prin natura lor dimensiuni mai mari nu este considerată plagiat dacă este menționată sursa originală și dacă autorul de drept, sau un reprezentant oficial al său (o editură spre exemplu) și-a exprimat acordul în acest sens.

Pentru scurte citate sau pentru orice material de dimensiuni restrânse nu se cere în mod obișnuit un acord pentru utilizare, mai ales în cazul unor lucrări academice de tip didactic cum sunt și tezele de licență și disertație. Precizarea sursei însă rămâne esențială și în aceste condiții.

Există și o formă de plagiat în care preluarea frauduloasă se face din propria operă și atunci vorbim de autoplăgiat. Preluarea unor părți mari dintr-o altă lucrare a aceluiași autor, fără menționarea sursei constituie tot un caz de plagiat. Dacă spre exemplu un student prezintă același referat la două discipline diferite, indiferent la ce interval de timp, această acțiune este tot un plagiat. Aceasta deoarece furtul intelectual este întotdeauna o acțiune cu semnificație publică, produsul fiind destinat sferei publice, ceea în care acesta este validat ca autor într-un anumit context în care este certificată astfel munca sa. Dacă referatul este autentic în primul context în care este prezentat, în al doilea moment în care este susținut ca și creație proprie, pentru acest nou context el este doar un plagiat, mai exact un autoplăgiat.

Din acest motiv în sfera relațiilor personale nu vorbim de plagiat sau autoplăgiat. Dacă scrieți aceeași scrisoare unui prieten și o trimiteți de mai multe ori acesta nu este plagiat.

Plagiatul în cazul unei lucrări de licență sau al unei disertații reprezintă o fraudă intelectuală majoră care atrage imediat eliminarea din examenul de susținere al tezei respective și implicit imposibilitatea de a mai fi acordată diploma universitară corespunzătoare.

5.2.1. Contextele sociale relevante pentru plagiat

Plagiatul este o încălcare gravă a regulilor morale în acele comunități profesionale în care originalitatea creațiilor este căutată, recunoscută și recompensată. De exemplu, comunitatea științifică solicită membrilor săi contribuții proprii la cunoașterea lumii, contribuții care sunt recunoscute și recompensate simbolic și material. În comunitatea universitară, studenților li se solicită contribuții proprii prin lucrări care demonstrează înțelegerea domeniului studiat și, eventual, chiar contribuții la cunoașterea respectivă, iar creațiile originale ale studenților sunt recompensate prin note și, în cele din urmă, prin diplome de studiu și titluri academice. În jurnalism, de asemenea, creațiile originale ale jurnaliștilor – incluzând informații relevante sau interpretări originale – sunt recompensate atât simbolic, cât și financiar. Plagiatul este o ofensă majoră și în artă, sau în domeniile aplicative ale științei precum ingineria.

Gravitatea plagiatului în aceste contexte sociale provine din faptul că distorsionează logica recompensării meritelor, ducând la o distribuire injustă a recompenselor. Plagiatul reprezintă o trișare, schimbând natura „jocului” prin degradarea competiției între participanți.

Există și contexte sociale în care plagiatul nu este la fel de relevant deoarece originalitatea nu este o valoare cheie. De exemplu, textele documentelor legislative sunt evaluate nu în raport cu originalitatea lor, ci, printre altele, în raport cu adecvarea la anumite principii, claritatea în exprimare și facilitatea de implementare, corectitudinea față de normele legislative deja existente. Originalitatea unei propuneri de legi poate fi chiar un dezavantaj. În acest context, logica redactării documentelor normative este mai puțin sensibilă la precizarea strictă a autorilor și a contribuțiilor lor originale.

5.2.2. Ce sunt creațiile intelectuale originale?

„Creațiile intelectuale originale” pot fi instrumente de cunoaștere sau înțelegere a lumii—precum conceptele noi, descrierile unor aspecte ale realității, generalizările, ipotezele, întrebările, teoriile și modelele explicative. Ele pot fi, de asemenea, creații care facilitează acțiunea asupra lumii (instrumente utile în acțiune), de la design-uri de unelte, la prezentări ale unor proceduri de acțiune sau metodologii. Creațiile intelectuale originale pot fi și exprimări cu valoare artistică utilizând cuvintele, sunetele, imaginile și/sau alți stimuli pentru a produce o anumită trăire. Creațiile intelectuale originale nu includ elemente intrate în cunoașterea de simț comun. Desigur, nu există un consens asupra a ce anume reprezintă cunoaștere de simț comun, generalizată, și ce anume reprezintă cunoaștere originală a cărei sursă trebuie menționată. Această limită se modifică permanent, reflectând nivelul de popularitate și acceptare generală a unor elemente de cunoaștere. De exemplu, faptul că Pământul se rotește în jurul Soarelui este un element de cunoaștere comună, dar modelul heliocentric, formalizat matematic de Copernic în secolul al XVI-lea, a reprezentat o revoluție în domeniul cunoașterii, reprezentând o creație intelectuală originală și puternic contestată la vremea publicării sale. De dată mai recentă, faptul că „rasa” oamenilor este un concept cu relevanță sociologică, nu biologică, este de asemenea cunoaștere comună, dar cu mai puțin de un secol în urmă conceptul biologic de „rasă” a fost parte a genocidului celui de-al Doilea Război Mondial.

5.2.3. Cine este autorul?

Autorul este cel mai adesea o persoană, dar nu este întotdeauna așa. Desigur, autorul poate să includă mai multe persoane (co-autori), dar poate să fie și o organizație. În cazul textelor produse de o organizație, (de exemplu, Banca Mondială, sau American Sociological Association) autorul nu constă doar în persoanele care au lucrat efectiv la text, ci constă în organizația ca întreg, deoarece reflectă nu doar opiniile individuale ale oamenilor implicați, ci misiunea organizațională și normele interne de funcționare ale acesteia. Un exemplu de text creat de o organizație este:

American Political Science Association. 2003. The Importance of Collecting Data and Doing Social Scientific Research on Race. Washington, DC: APSA

Autorul poate fi anonim, sau poate fi menționat sub un pseudonim. De exemplu, articolele din enciclopedia virtuală Wikipedia sunt create de o comunitate de contributory (desemnată prin formula „contributorii Wikipedia”), care editează textele folosind pseudonime – mai precis, nume de utilizatori (id-uri). Pentru fiecare articol, putem vedea istoria editărilor succesive, precum și discuțiile online purtate de comunitatea de autori. De exemplu, instrucțiunile de citare a articolului

„Racism” din Wikipedia specifică, la data editării acestui articol:

Bibliographic details for "Racism":

- ❖ Page name: Racism
- ❖ Author: Wikipedia contributors
- ❖ Publisher: Wikipedia, The Free Encyclopedia.
- ❖ Date of last revision: 5 February 2010 23:33 UTC
- ❖ Date retrieved: 7 February 2010 10:12 UTC
- ❖ Permanent link:
- ❖ <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Racism&oldid=342191549>
- ❖ Primary contributors: Revision history statistics
- ❖ Page Version ID: 342191549

De asemenea, autorul unei anumite creații poate fi necunoscut, mai ales în cazul creațiilor din trecut, sau a unor texte postate online. Preluarea creațiilor originale ale unui alt autor și asumarea lor ca o creație proprie reprezintă plagiat, chiar dacă autorul creației originale este necunoscut, anonim sau colectiv.

5.2.4. Plagiul comparat cu încălcarea drepturilor de autor

Plagiul este distinct de încălcarea drepturilor morale ale autorului sau de încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală. Drepturile morale ale autorului includ drepturi precum cel de a fi recunoscut ca autor, dreptul de a-și publica anonim sau sub pseudonim creația, sau dreptul de a dispune de integritatea propriei creații.

Drepturile de proprietate intelectuală includ drepturile economice privind o anumită creație—precum drepturile de a consuma, difuza sau comercializa respectiva creație. Drepturile de proprietate intelectuală pot aparține autorului, dar și unei alte părți, precum

moștenitorii autorului, o editură, sau oricine altcineva căruia aceste drepturi i-au fost transferate. Drepturile de proprietate intelectuală pot fi transferate (de exemplu: donate, moștenite, vândute, respectiv cumpărate) în mod legitim. Dimpotrivă, calitatea de autor al unei creații intelectuale originale nu poate fi transferată în mod legitim.

Plagiatul reprezintă în general o încălcare atât a drepturilor morale ale autorului, cât și a drepturilor de proprietate intelectuală asupra creației respective. Totuși, există cazuri în care plagiatul poate să nu încalce nici drepturi morale ale autorului – dacă acesta/aceasta a renunțat la ele voluntar - și nici drepturi de proprietate intelectuală, dacă respectiva creație este disponibilă în domeniul public fără nici un fel de restricții.

Să luăm drept exemplu cazul „fabricilor de esee” – firme specializate în producerea de lucrări originale (referate, dizertații, sau orice alt produs intelectual), contra cost, la cererea unui client. Clientul comandă un produs (de exemplu, o dizertație pe tema „Măsurarea rasismului aversive prin teste psihologice”), pe care apoi îl prezintă ca fiind propria creație, prin publicare, sau prin susținerea sa în cadrul unui examen de licență. În acest caz, autorii reali ai dizertației au renunțat la toate drepturile morale asupra creației lor, și au transferat cumpărătorului toate drepturile de proprietate asupra acesteia. Prin urmare, susținerea publică a dizertației sau publicarea acesteia nu încalcă nici un fel de drept moral sau economic al autorilor. Totuși, cumpărătorul realizează un plagiat, deoarece prezintă un produs original creat de alți autori drept o creație proprie, asumându-și meritul pentru acesta într-un context în care acest merit este recompensat (prin acordarea unui titlu academic, prin oferirea unor burse, angajarea într-o poziție de cercetare etc.)

Un autor poate plagia și creații care nu sunt acoperite de licențe de proprietate intelectuală, fiind parte a domeniului public. De exemplu, un autor poate plagia texte din Wikipedia, care sunt disponibile sub o licență Creative Commons Attribution-ShareAlike. Reciproc, un autor poate încălca drepturile de proprietate intelectuală fără să plagieze dacă, de exemplu, scanăm o carte și o postăm pe Internet fără permisiunea deținătorului drepturilor de proprietate intelectuală, sau dacă includem într-o lucrare fotografii copiate fără să fi cerut permisiunea deținătorului drepturilor.

În cazul lucrărilor științifice este permisă reproducerea unor fragmente scurte din texte protejate de drepturi de proprietate intelectuală, cu precizarea corectă a autorului și

sursei, în scopul discutării acestora sau a includerii lor în argumentație – fără a fi nevoie de permisiunea deținătorului drepturilor de proprietate intelectuală.

5.2.5. Pași pentru evitarea plagiatului

Evitarea plagiatului presupune urmarea câtorva pași în redactarea propriilor creații intelectuale:

1. În primul rând, trebuie să stabilim dacă respectiva creație (de exemplu, o afirmație, o formulare, un concept etc) reprezintă sau nu o creație originală sau este o creație intrată în cunoașterea comună. Dacă avem îndoieli, pentru a stabili acest lucru, putem să ne întrebăm:

a. Este conceptul/cunoașterea/formularea respectivă larg cunoscută și folosită? Dacă nu, atunci va trebui să precizăm autorul și sursa.

b. Este conceptul/cunoașterea respectivă disputată, controversată? Dacă da, atunci va trebui să precizăm sursa, inclusiv pentru a oferi credibilitate poziției susținute de noi.

c. Alți autori care folosesc acel concept sau acea cunoaștere o atribuie cuiva, sau o folosesc pe post de cunoaștere comună? Dacă alți autori contemporani atribuie sursa, este recomandabil să facem și noi la fel.

2. Dacă este vorba despre o creație originală, sau cu elemente de originalitate, este esențial să fie clar, în lucrarea noastră, că nu pretindem că ne aparține și nu ne atribuim meritul pentru ea. Putem realiza acest lucru prin:

a. Specificarea generică a faptului ca aparține altcuiva: „Alți cercetători au arătat că...”, „există autori care afirmă că...”, „este cunoscut faptul că...”. Aceste formulări nu sunt recomandate pentru lucrările științifice, unde trebuie precizat cu maximum de exactitate cine este autorul conceptelor, argumentelor, formulărilor invocate de către noi. Ele sunt acceptabile în texte publicate în afara comunității universitare și științifice, de exemplu în jurnalism, sau în publicații personale precum blogurile.

b. Specificarea precisă a autorului și a sursei (denumită „citare”) în conformitate cu un stil de citare consacrat. Citarea presupune în mod necesar precizarea autorului, deoarece autorul este principalul element de identificare al creațiilor originale. O regulă simplă este aceea că orice invocare în propriile lucrări a unor creații originale din alte surse fără specificarea explicită a autorului este incompletă, iar pentru lucrările științifice, este

incorectă. De exemplu, nu este suficient să precizăm într-un text link-ul sursei de unde am luat informațiile, deoarece link-ul nu ne informează cu privire la autor. Forma exactă pentru precizarea autorului și sursei (de exemplu, autor, an, titlu, loc, editură, pagini etc.) variază în funcție de stilul de citare ales.

În cele din urmă, trebuie să ne recitim textul și să ne întrebăm dacă pentru fiecare afirmație și argument, inclusiv pentru conceptele teoretice folosite, este clar cititorului cui aparțin (cine este autorul). Dacă există neclarități, acestea trebuie lămurite.

Precizarea autorului și a sursei trebuie realizată de fiecare dată chiar la momentul și locul invocării respectivului concept, argument etc. – adică în text. Nu este suficientă specificarea unei liste de autori și surse la sfârșitul documentului, deoarece pe parcursul lecturii cititorii pot să ne atribuie incorect calitatea de autor pentru creații ce nu ne aparțin.

5.2.6. Și totuși...„Nu am plagiat, doar m-am inspirat”

Plagiatul nu se măsoară prin intenția autorului, ci prin creația rezultată, mai precis, prin mesajul transmis publicului. Chiar dacă autorul a avut intenția de a se inspira și de a crea un produs intelectual mai bun, prin referirea la creațiile altor autori, dacă lucrarea sa produce confuzie în rândul cititorilor între creatorul real și semnatar, este vorba despre plagiat fără alte nuanțe.

5.2.7. Este plagiatul un furt?

Analogia între plagiat și furt este înșelătoare din două puncte de vedere: al distribuției daunelor, și al calității acestora. În primul rând, furtul are ca victimă principală persoana care își pierde bunul furat. Există și victime colaterale, de exemplu, membrii comunității respective care vor fi afectați de teamă sau insecuritate. Totuși, paguba suferită de victima directă a furtului este semnificativ mai importantă. În cazul plagiatului, victima nu este doar autorul contribuției originale, ci întreaga comunitate profesională, și cu precădere cititorii sau, mai general, consumatorii materialului bazat pe plagiat.

Prin urmare, prin daunele totale produse, plagiatul este o combinație de furt cu înșelăciune deoarece publicul își formează o impresie falsă despre autorul creației respective.

A doua diferență între plagiat și furt se referă la relația dintre autorul real și creația sa. Autorii nu sunt doar „proprietarii” creațiilor lor intelectuale, deseori relațiile sunt mai profunde, dat fiind că autorii investesc un efort considerabil în munca lor intelectuală. Ideile sau formulările proprii unui autor îi definesc personalitatea și identitatea în raport cu ceilalți membri ai comunității, mai mult decât proprietățile materiale. Prin urmare, prin daunele produse autorului real, plagiatul implică simultan furtul unei creații intelectuale, furtul unei identități intelectuale și o formă de abuz emoțional.

5.3 Prezentarea datelor despre subiecții sau instituțiile studiate

Cercetările empirice presupun în mod uzual investigarea unor subiecți ceea ce ridică uneori probleme speciale de ordin deontologic. Pe de o parte, există probleme în raport cu condiția de anonimată pe care ar trebui să o aibă datele despre subiecți, mai ales când este vorba de cercetări de tip calitativ, care se bazează pe un număr mic de subiecți și unde identificarea acestora este extrem de facilă. Pentru a păstra condiția de anonimată este necesar ca atunci când prezentăm datele în lucrare să utilizăm comentarii sau citate (spre exemplu dintr-un focus grup) utilizând doar inițialele subiecților sau chiar pseudonime create special. Este util să luăm în calcul faptul că în lucrare ar trebui să apară referințe doar în raport cu variabilele socio-demografice utile în analiză, de genul vârstă și sex (gen). Exemplu: *B.34*, adică bărbat, 34 de ani. Sau putem utiliza și inițialele pentru a putea diferenția între ei anumiți subiecți de genul *I.D: B 34*, pentru Ion Dumitru, bărbat 34 de ani.

În situația în care este necesar să definim un atribut care ajută ușor la identificarea unui subiect (de exemplu, șeful unei organizații politice în care am făcut cercetarea și care poate fi ușor reperat prin faptul că este necesară precizarea funcției acestuia) este obligatoriu să informăm persoana în cauză despre faptul că în lucrarea elaborată de noi vor fi utilizate date sau citate furnizate de respectivul subiect și să obținem un acord în acest sens.

5.4 Înștiințarea și acordul subiecților studiați

Cercetarea socială poate să ridice și probleme în legătură cu faptul că subiecții participă la o cercetare fără a cunoaște natura acesteia. Problemele pot exista doar atunci

când cunoașterea problematicii reale a investigației i-ar fi determinat să nu participe. Este neplăcut pentru oricine să fie chemat să participe voluntar la un test care vizează performanțele amnezice și în realitate testarea sau experimentul să vizeze orientările sale sexuale. Din acest motiv, este bine ca subiecții să fie informați întotdeauna despre natura demersului la care participă, evident utilizând o prezentare generală, accesibilă, focalizată pe posibilele aspecte care ar putea deranja subiecții.

Nu trebuie însă să exagerăm inutil cu această componentă, pentru că, în practică, problemele deontologice de acest tip apar totuși rar. Ideea de bază rămâne aceea că, în esență, nu trebuie să produci prin activitatea de cercetare niciun fel de efecte negative participanților atât din punct de vedere fizic, cât și psihic sau social. Cea mai mare parte a cercetărilor pe care dumneavoastră le puteți face nu are asemenea atribute.

Capitolul 6 Cum lucrăm cu profesorul coordonator?

6.1 Care este rolul profesorului coordonator al lucrării

Rolul profesorului coordonator începe de la indicarea, respectiv analiza unui model teoretic-metodologic adaptat problematicii propuse de autorul/autoarea lucrării de cercetare. Câmpul de cercetare în știința politică și socială se extinde treptat, însă paradigmele de cercetare dominante rămân fixe și cunosc doar o evoluție internă. Coordonarea lucrării solicită consultări privind cadrul teoretic asumat, bibliografia adiacentă și respectarea unei metodologii recomandate.

În al doilea rând, coordonatorul lucrării de cercetare poate recomanda arii și subiecte de interes care nu sunt investigate în stadiul curent al cercetării sau acoperirea lor este limitată. Rolul coordonatorului unei lucrări (de licență sau disertație) este și de a orienta autorul/autoarea spre literatura de specialitate cea mai relevantă și actuală și de a oferi permanent un feed back critic muncii depuse de student, atât pe baza dialogului permanent, cât și pe baza textelor produse de student în cadrul procesului de elaborare a tezei.

6.2 Ce nu trebuie să așteptăm de la coordonatorul lucrării

Coordonatorului unei lucrări nu îi revine sarcina de a căuta și oferi bibliografie specifică pentru o temă particulară, deoarece se asumă că autorul/autoarea cercetării încheie ciclul de studii cu exercițiul verificat al documentării și identificării reperelor bibliografice în cadrul unei direcții de studiu social. De asemenea, coordonatorul nu are responsabilitatea de a oferi informații administrative care pot fi obținute din surse alternative, detalii juridice și reglementative ce pot fi obținute de la secretariat, norme instituționale care sunt accesibile în broșurile, cărțile sau website-ul instituției, date și/sau arhive care aparțin unor instituții publice.

Așteptarea de a fi ghidat pas cu pas în redactarea licenței/disertației, privitor la informații bazale de natură teoretică sau metodologică este una nerealistă întrucât se asumă că autorul/autoarea a dezvoltat principalele abilități de cercetare de-a lungul ciclului de studiu.

În fine, coordonatorul lucrării nu are sarcina de a explica normele deontologiei cercetării, acestea fiind cunoscute din codurile etice ale instituției, aplicate fără excepție de-a lungul perioadei de instruire și educație și însușite drept canon fără abateri.

6.3 Principii ale activității de coordonare a lucrărilor de licență și a disertațiilor

Activitatea de coordonare a licenței și disertațiilor este reglementată de următoarele principii:

- *principiul expertizei* – coordonarea unei lucrări presupune expertiza și competența demonstrată pe o subdisciplină a domeniului de specializare, exemplificată de publicarea unor cărți de specialitate, articole, comunicări științifice, apartenența la asociații profesionale de specialitate, experiența predării unor cursuri universitare și postuniversitare etc.
- *principiul actualității* – coordonarea unei lucrări solicită ca tema și cadrul teoretic propuse să fie consonante cu dezbaterile la zi în subdisciplina științei sociale ce circumscrie intențiile cercetării, ca și cu evenimentele și procesele sociale recente care au relevanță pentru tema dată. Dacă spre exemplu cineva elaborează o lucrare despre politicile publice din domeniul învățământului, este util ca aceasta să prezinte și ultimele reglementări sau propuneri de modificare ale legilor privitoare la educație. Coordonatorul are sarcina să ceară autorului/autoarei un astfel de demers.
- *principiul relevanței* – lucrarea și problematica propusă spre coordonare trebuie să surprindă, pe cât posibil, probleme curente de interes public ale societății și decidenților politici, economici sau comunitari.
- *principiul meritocratic* afirmă că notele și evaluarea unei lucrări vor ține cont strict de meritele și eforturile autorului/autoarei depuse în redactarea lucrării, capacitatea sa de a cunoaște literatura relevantă și de a instrumenta metodologia însușită în vederea investigării problematicii alese.

- *principiul echității* solicită ca merite și eforturi similare să fie tratate la fel în evaluare, fără a părtini sau a apela la criterii arbitrare. Principiul echității solicită ca situațiile potențiale de conflict de interese să fie declinate de coordonatorul lucrării.
- *principiul nediscriminării* implică faptul că evaluatorul nu va introduce criterii irelevante în evaluare precum apartenența etnică, religioasă, politică a unei persoane. De asemenea, discriminarea de gen sau pe motiv de orientare sexuală este exclusă de principiul nediscriminării.

Capitolul 7 Evaluarea lucrărilor

7.1 Autoevaluarea lucrării

Primul pas al evaluării unei lucrări trebuie să-l facă chiar autorul. Lucrarea dumneavoastră de licență sau disertația trebuie să respecte în primul rând cerințele formale de redactare a unei cercetări științifice:

- folosirea corectă a aparatului critic (note, referințe, bibliografie);
- respectarea dimensiunilor cerute de regulile instituției și coordonatorul lucrării;
- respectarea normelor de etică a cercetării sau deontologia redactării (evitarea plagiatului în diversele sale manifestări, respectarea datelor și concluziilor obținute indiferent dacă sprijină sau nu ipoteza propusă, prezentarea exhaustivă a concluziilor derivate din cercetare, indicarea instrumentelor de verificare a prelucrării datelor empirice etc.);
- respectarea normelor gramaticale curente și acceptate de Academia Română, inclusiv de scriere utilizând semnele diacritice ale limbii române.

În al doilea rând, autorul/autoarea unei lucrări de licență sau a unei disertații trebuie să verifice elementele de conținut ale cercetării. În esență este vorba despre:

- demonstrarea parcurgerii și însușirii literaturii de specialitate relevante;
- adecvarea conținutului la titlul ales și respectarea secțiunilor obligatorii într-o cercetare;
- adecvarea ipotezei de cercetare la modelul teoretic propus;
- definirea/explicarea termenilor-cheie ai problematicei;
- operaționalizarea riguroasă a variabilelor independente și dependente folosite;

- plauzibilitatea argumentelor și a validității inferențelor ce sprijină concluziile în raport cu premisele și designul teoretic propus;
- indicarea limitărilor cercetării și a relevanței pentru aria tematică explorată.

7.2 Cum se evaluează o lucrare de licență?

Evaluarea unei lucrări de licență implică verificarea mai multor aspecte și indicatori, ca și a unor elemente punctuale, începând de la cerințele formale până la elementele de conținut. Vă prezentăm o parte a acestor criterii de analiză. Structura și ponderea acestora diferă însă în funcție de tipul de lucrare, licență sau disertație. În principal, evaluarea se referă la:

- respectarea normelor deontologice de cercetare, cu accent pe prevenirea și sancționarea posibilelor situații de plagiat, încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală etc.;
- respectarea cerințelor formale de redactare și de dimensiune minimă sau maximă, reglementate instituțional;
- evaluarea calității, diversității și eficienței demersului de documentare așa cum este oglindit el în partea teoretică;
- evaluarea contribuției și notei personale ale autorului/autoarei cercetării în contextul literaturii de specialitate;
- evaluarea designului metodologic propus;
- evaluarea instrumentelor de cercetare produse în cadrul cercetării;
- verificarea cerințelor de rigoare argumentativă și conceptuală a autorului/autoarei lucrării;
- evaluarea capacității de a opera și a interpreta datele de cercetare;
- evaluarea lucrării în raport cu prioritățile de interes public și a dezbaterii academice;
- valorificarea rezultatelor cercetării în context european, în procesele și obligațiile de armonizare a politicilor publice naționale cu direcțiile de dezvoltare asumate în calitate de stat-membru al Uniunii Europene.

7.3 Care sunt itemii principali în evaluare

Modele de grile de evaluare a lucrărilor sunt diverse și configurate în funcție de nivelul de studii și domeniul de specializare. La modul general, itemii de evaluare țin cont de:

- reliefaarea importanței și relevanței temei cercetate;
- expunerea reperelor de problematizare și a literaturii de specialitate;
- explicarea conceptelor-cheie folosite, a originii și evoluției acestora, a rolului lor în cadrul teoretic propus;
- identificarea cu claritate a unui model ipotetic și a unor întrebări de cercetare, care să aibă un rol germinativ în cercetare;
- operaționalizarea corectă a conceptelor utilizate în vederea utilizării lor în design-ul metodologic;
- capacitatea de a produce cunoaștere nouă, prin muncă individuală de teren, în arhive, sau prin elaborarea creativă a unor instrumente calitative și cantitative;
- explicitarea cadrului teoretic propus și argumentarea opțiunilor metodologice alese;
- rigoarea demonstrației, argumentelor, inferențelor și plauzibilitatea concluziilor;
- relevarea limitărilor concluziilor și integrarea lor în contextul problematic relevant;
- indicarea unor direcții alternative de cercetare, viitoare sau care pot completa stadiul actual al concluziilor și dezbaterilor.

7.4 Greșeli tipice care conduc la scăderea punctajului unei lucrări

Greșelile frecvente în elaborarea unei cercetări se referă la inadecvarea titlului la conținutul cercetării, alegerea unei teme prea generale și/sau decupate neglijent, documentarea deficitară, alegerea unei bibliografii sau utilizarea unor surse care nu au calitate științifică sau academică, menționarea eronată a unor autori sau lucrări, confuzii terminologice sau incapacitatea de a defini pertinent conceptele utilizate în lucrare, nerespectarea cerințelor formale de redactare, folosirea abuzivă și defectuoasă a datelor empirice obținute pe parcursul cercetării, inconsistență și incoerență în prezentarea publică a lucrării, încălcarea normelor deontologice ale cercetării.

Acestea sunt câteva din greșelile tipice care pot fi întâlnite în elaborarea și prezentarea lucrărilor și care conduc automat la depuneri severe în procesul de evaluare.

În măsura în care țineți cont de recomandările din acest ghid veți putea constata ușor că acest tip de greșeli pot fi ușor evitate.

Capitolul 8 Susținerea publică a lucrării

8.1 De ce susținem public o lucrare?

Susținerea publică a lucrării este motivată de natura intrinsecă a cunoașterii, anume cunoașterea științifică este un bun comun, împărtășit de membrii unei comunități academice, care poate fi diseminat, verificat, criticat în mod egal de reprezentanții acelei comunități.

Susținerea publică a unei lucrări academice invită competențele egale la dialog și problematizare, impune standarde de cercetare și previne suspiciunile de părtinire sau arbitrar în evaluare.

Modernitatea a adus cu sine ideea democratizării cunoașterii și a nevoii de a fundamenta public procesul cercetării. Din acest motiv, valoarea democrației cunoașterii este una referențială și ea presupune dialogul și dezbateră în spațiul public a tuturor subiectelor de interes pentru oameni. Cercetarea socială, prin excelență, implică un asemenea rol și o astfel de dimensiune.

8.2 Cum prezentăm lucrarea în fața comisiei?

Prezentarea lucrării, așa cum am menționat deja, este un aspect extrem de important în logica susținerii oricărei lucrări academice. Pentru aceasta trebuie să gândim prezentarea noastră în două secvențe distincte.

O primă secvență este cea în care prezentăm în mod succint elementele centrale ale lucrării, insistând asupra tezelor de plecare, asupra tipului de abordare pe care l-am propus, asupra principalelor dimensiuni metodologice și teoretice luate în calcul, iar în final insistăm asupra concluziilor centrale.

Partea a doua a prezentării cuprinde în mod uzual un dialog cu membrii comisiei, dialog care se referă exclusiv la teza propusă și la implicațiile ei teoretice și metodologice.

Studentul trebuie să fie pregătit să răspundă la întrebările membrilor comisiei făcând precizările necesare pentru a clarifica anumite idei, concepte, clasificări ori detalii de natură metodologică.

Idea de bază este aceea de a fi capabil să susții public tezele invocate în lucrare într-un dialog academic. Nu este necesar să răspunzi la întrebări pornind de la ideea că membrii comisiei așteaptă un anumit tip de răspuns care să le confirme propriile viziuni sau opțiuni. Altfel spus, membrii comisiei așteaptă să vadă la un student cum anume acesta/aceasta reușește să manipuleze instrumentarul teoretic și metodologic, cum anume poate să contraargumenteze față de o teză opusă celor propuse eventual de ei în cadrul dialogului, cum pot absolvenții să apere un punct de vedere, dar și cum conștientizează, în anumite situații, diverse limite pe care un demers de cercetare le poate avea.

Trebuie să ținem cont de faptul că orice student are un timp limitat în care poate să-și prezinte lucrarea, deci este esențial să putem spune cât mai multe lucruri și cât mai clar și coerent într-o unitate de timp restrânsă. Pentru o cât mai eficientă prezentare este foarte util să pregătim un rezumat al lucrării care să fie citit de mai multe ori înainte de susținere, rezumat care poate fi utilizat chiar la prezentare, (acesta e util în măsura în care subliniem pe el anumite idei) pentru a da coerență și eficiență prezentării. În niciun caz nu citim rezumatul în fața comisiei.

Este de asemenea indicat să ne gândim la o serie de întrebări care ar putea fi formulate de membrii comisiei, întrebări la care pregătim răspunsuri. De regulă, acestea pot viza:

- Clarificarea unor concepte sau termeni-cheie din lucrare;
- Nevoia de a furniza detalii suplimentare de natură metodologică față de indicatori, instrumente etc.;
- Nevoia de a argumenta motivația alegerii unei anume metode;
- Nevoia de a detalia modul în care au fost construite ipotezele;
- Nevoia de a prospecta modalitatea de selecție a literaturii care a permis documentarea;
- Nevoia de a explica sau detalia diverse elemente grafice: tabele, matrici, figuri sau scheme din lucrare.

În funcție de natura domeniului în care este elaborată lucrarea, aceste tipuri de întrebări pot suferi modificări, dar întotdeauna acestea se vor centra exclusiv asupra tezei elaborate de student.

8.3 Cum și când utilizăm materiale de sinteză pentru uzul comisiei?

În unele cazuri absolvenții elaborează materiale sintetice pe care le înmânează comisiei la susținere. Nu este un lucru absolut necesar. Materialele pot fi utile dacă pot ajuta studentul în prezentarea unor idei sau scheme complexe teoretice sau metodologice. Comisia se raportează oricum la lucrare, de aceea aceste materiale trebuie utilizate doar dacă real pot fi utile. De exemplu, o schemă teoretică complexă poate fi prezentată astfel pentru ca discuțiile să fie mai facile cu ajutorul suportului vizual.

8.4 Cum și când utilizăm mijloacele tehnice (multimedia) destinate prezentării tezei?

Mijloacele tehnice de tip multimedia pot facilita prezentarea unor date sau chiar a unei lucrări în ansamblu. Trebuie ținut însă cont de faptul că orice student are un timp limitat în care poate prezenta lucrarea și deci trebuie luat în calcul timpul necesar pentru manipularea acestor instrumente.

Din nou trebuie să precizăm că utilizarea diferitelor mijloace multimedia depinde de natura temei în principal. Spre exemplu, teme privitoare la comunicarea nonverbală sau privitoare la simbolistica politică se pretează la utilizarea unor mijloace în care componenta vizuală să fie prezentă. Cu atât mai mult este cazul în situația în care camere foto sau video au fost utilizate în demersul de cercetare, producându-se documente vizuale. La modul general există posibilitatea de a utiliza în susținerea licenței sau disertației următoarele mijloace tehnice:

- Înregistrări audio;
- Înregistrări video;
- Prezentări PowerPoint;
- Proiecții de film;
- Utilizarea unor softuri de analiză de date;

- Accesarea online a anumitor site-uri (de exemplu a unui site creat de student pentru un demers de cercetare online).

8.5 Care este durata prezentării unei lucrări?

În mod obișnuit prezentarea unei lucrări nu trebuie să depășească 15 minute, însă discuțiile ulterioare cu membrii comisiei pot adăuga acestui interval un timp limitat pentru dezbateri, verificare și dialog, la latitudinea membrilor comisiei.

Stimate student, această lucrare nu reprezintă altceva decât un simplu instrument menit să îți ușureze munca de pregătire și de elaborare a unei lucrări științifice, fie că este vorba de licență, fie de disertație. Munca științifică presupune reguli precise și, mai general, norme formale care constituie un canon al modului în care se face, se dezbate și se diseminează cunoașterea. Apartenența la o comunitate științifică înseamnă, înainte de toate, stăpânirea acestui instrumentar și de aici și preocuparea oricărei universități, facultăți sau departament pentru însușirea normelor de elaborare a unei lucrări academice. Acest ghid nu este decât un instrument care te poate ajuta în demersul de cercetare și de elaborare a lucrării tale. Trebuie, însă, să tratezi acest ghid din perspectiva valorii sale instrumentale și orientative și nu a unei valori universale și paradigmatică. Lucrarea noastră nu acoperă absolut toate aspectele care ar putea să te preocupe sau informațiile de care ai avea nevoie și din acest motiv îți recomandăm să cauți și alte lucrări dedicate pregătirii, elaborării sau redactării unei lucrări academice. Este de altfel important să consulți pentru elementele de specificitate ale unui domeniu sau subdomeniu de specializare și ghidurile sau reglementările particulare elaborate de universitatea, facultatea sau catedrele de specialitate din domeniul în care îți susții teza.

Dincolo de spațiul universității, oriunde se pune problema certificării competenței unui specialist se ridică și problema certificării calității produselor intelectuale ale acestuia. Produsele muncii intelectuale sunt cel mai adesea demersuri teoretice sau empirice,

prezentate într-o formă scrisă. Fie că este vorba de un public larg, fie că este vorba de o comunitate științifică sau de un public privat format din diverșii clienți ai serviciilor organizațiilor în care lucrează un specialist, întotdeauna evaluarea competenței acestuia se va face pornind de la calitatea produselor sale științifice. Primele astfel de lucrări sunt tezele de licență și de disertație. Ele reprezintă prima carte de vizită a viitorului specialist. Noi am încercat prin această lucrare să îți ușurăm munca și să te ajutăm să te prezinți cât mai bine în viitoarea carieră.

Atât licența cât și disertația nu sunt un sfârșit al unei perioade de formare academică, cât un început al unei cariere. Am vrea ca astfel să te raportezi la propria ta lucrare și cu acest gând să consulți acest ghid.

ANEXE

ANEXA 1 Model de plan de licență/disertație - Copertă

Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Facultatea de Științe Politice

LUCRARE DE LICENȚĂ

Coordonator științific:

Titlu academic Prenume Nume

Absolvent:

Prenume Nume

București, Luna Anul

ANEXA 2 Model de plan de licență/disertație - Pagină de titlu

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Facultatea de Științe Politice

TITLUL LUCRĂRII

Coordonator științific:

Titlu academic Prenume Nume

Absolvent:

Prenume Nume

București, Luna Anul

ANEXA 3 Model de plan de licență/disertație Exemplu pentru lista de figuri și lista de tabele

Lista figurilor

Figura 1.1: Titlul figurii	p.
Figura 1.2: Titlul figurii	p.
Figura 2.1: Titlul figurii	p.
Figura 3.1: Titlul figurii	p.
Figura 3.2: Titlul figurii	p.
Figura 3.3: Titlul figurii	p.
Figura 4.1: Titlul figurii	p.

Lista tabelelor

Tabelul 2.1: Titlul tabelului	p.
Tabelul 2.2: Titlul tabelului	p.
Tabelul 3.1: Titlul tabelului	p.
Tabelul 3.2: Titlul tabelului	p.
Tabelul 3.3: Titlul tabelului	p.
Tabelul 4.1: Titlul tabelului	p.

ANEXA 4/1**Cuprins - Exemplificare pentru cazul unei teme privind aspecte ale migrației circulatorii în România după 2000**

Introducere	p.
Partea I - Partea teoretică	p.
Capitolul 1. Migrația	p.
1.1 Aspecte teoretice ale fenomenului de migrație	p.
1.2 Perspective și abordări sociologice asupra migrației	p.
1.3 Abordări privind fenomenul de migrație pentru muncă	p.
1.4 Dimensiunea migrației circulatorii pentru muncă	p.
Capitolul 2. Specificul migrației în România	p.
2.1 Aspecte ale migrației în România după 1989	p.
2.2 Patternuri ale migrației pentru muncă în România	p.
2.3 Migrația circulatorie. Dinamici temporale și spațiale	p.
Capitolul 3. Migrația circulatorie în localitatea X în perioada 2005-2009.	
Studiu de caz	p.
3.1 Factori care influențează migrația în localitatea X	p.
3.2 Practici ale migrației circulatorii pentru muncă între 2005-2009	p.
3.3 Efecte comunitare ale migrației circulatorii	p.
3.4 Efecte ale migrației circulatorii asupra instituției familiei	p.
Partea a II-a – Partea practică (de cercetare)	p.
Capitolul 4. Proiectul de cercetare	p.
4.1 Obiectivele cercetării	p.
4.2 Operaționalizarea conceptelor. Definiții de lucru	p.
4.3 Ipotezele cercetării	p.
4.4 Descrierea metodelor și instrumentelor de cercetare	p.
4.5 Universul de cercetare. Categoriile de populație/eșantionul investigat	p.
4.6 Realizarea cercetării	p.

ANEXA 4/2

Capitolul 5. Rezultatele cercetării. Analiza și interpretarea datelor	p.
5.1 Prezentarea generală a datelor și rezultatelor cercetării	p.
5.2 Analiza interviurilor	p.
5.3 Analiza focus-grupurilor	p.
5.4 Analiza documentelor sociale	p.
5.5 Interpretarea datelor relevante ale cercetării	p.
Capitolul 6. Concluzii	p.
6.1 Sintetizarea rezultatelor obținute	p.
6.2 Validarea/invalidarea ipotezelor de cercetare	p.
6.3 Valoarea teoretică și utilitatea practică a datelor de cercetare	p.
6.4 Direcții viitoare de cercetare	p.
Bibliografie	p.
Anexe (dacă există)	p.